

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

ОРГАН ДРУШТВА ЗА ПРОСВЕЂИВАЊЕ ЖЕНЕ И ЗАШТИТУ ЊЕНИХ ПРАВА

Уредник, МИЛЕВА Б. МИЛОЈЕВИЋА

С А Д Р Ж А Ј:

- 273 Ослобођење жена ————— Станислав Винар
 275 Један морал за људе и жене ————— Милева Б. Милојевић
 286 Интернационална летња школа у Салцбургу Катарина Богдановић
 296 О појму демократије ————— Д-р Ђорђе Тасић
 299 Женско питање у борбеној фази ————— Милева Петровић
 305 Жене као судије и адвокати ————— Зорка В. Јанковић
 308 Naša anketa: Žene i političke stranke — Anka Šuligoj
 309 Белешке: 309 Рад Законодавног Одбора (Загорка Стојановић). —
 313 Адвокатура за жене (С. М. Јовичића). 313 Једно важно питање (Зора
 Станојевић). 314 Планинке (Д-р М. Поповић). 316 Дом инвалида у Зе-
 муну (Зорка Јанковић). 317. Конкурс одојчади у Лазаревцу (Зорка Јан-
 ковић) 318 Добротворна Задруга Српкиња Книнских (Олга Покрајац).
 319 В рба Amerikanki за politička prava (D r Jelka Perič). 321. Општински
 избори и жене (Марсел Херо — А. Р. Одавић). 322 Право жена у Дан-
 ској (П. Божовић) 322 Политички успеси жена (Зорка Станојевић) 323
 Женска Политичка Школа. 324 Жена у Јапану (Павле Божовић).
 325. Рад Друштва за Просвеђивање Жене и Заштиту Њених Права
 (Од почетка маја до краја новембра ове године) 329 Листак: 329 Из
 „Мојих Визија“ (Нада Јовановић). 334 Нове Књиге.

БЕОГРАД

Штампарија „Слобода,“ Гавра Давидовић и Другови, Бранкова бр. 7
 1921.

Уредништво *Женског Пок* еша моли женска удружења изван Београда да му шаљу податке или кратке дописе о раду.

Рукописе треба слати на адресу: Уредништва *Женског Покрета*, Београд, зграда Министарства Просвете.

Уредник прима средом и суботом од 4—5 по подне у локалу уредништва (зграда Министарства Просвете).

Женски Покрет излази крајем сваког месеца у свескама од два штампана табака и стаје: на годину 24 динара; на пола године 12 дин.; на број 2,50 дин.

Претплату примају наши повереници, а у Београду администратор сваког радног дана од 2—4 по подне у локалу уредништва.

Моле се претплатници да достављају на време администрацији сваку промену своје адресе.

Ко од претплатника не прими на време број, може га тражити у року од два месеца по изласку броја.

Д-р Ђорђе Тасић, доц. Прав. Факулт. у Суботици:
ЖЕНСКО ПРАВО ГЛАСА И ДЕМОКРАТИЈА

Београд, 1921. Страна 1—52, 8^о, Цена 4 динара.

Може се добити у уредништву „Женског Покрета“.

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВ. 9. и 10 — СЕПТЕМБАР—ОКТОБАР — ГСД. II (1921)

Ослобођење жене

Цео човечански род робује.

И, што је најстрашније, робује не само прошлост и садашњост, но и сама будућност. Она највише. Права широка будућност немогућа је при овом поретку. Наша мисао робује чак и ако се баци у маштање, јер знамо да нема праве будућности, ако садашњост сретно не реши проблем. И сама машта враћа нас у живот, у дело. Не смемо, не можемо више ни маштати. Машта је немогућа јер знамо шта је омета.

У данашње време све су духовне вредности искључиво револуционарне. Само ширење револуционарног духа може донети добра човечанству, јер се само тако да изразити наш однос према Богу и људима. А наша је дужност да јесмо, да будемо, Бићемо, ако се изразимо. Све што доводи до израза, доводи до циља, до живота, до нас самих. Израза нема више за нас у прошлости. Израз има дати револуција. Револуција не значи клање и разне фразе, слатке и отужне добре и рђаве. Револуција данас значи развијање свести човечанске јединке, која не да да је газе, нити у име капиталистичког насиља нити у име виспрених теорија, које је увек лако измислити. Дошло је време да не будемо робови, они што праве ратове и побацују револуције.

Како жена да шири то револуционарно расположење? Учећи друге (пре свега жене) *лично* *достојанству*. То је основа. Народи су се борили за народно достојанство и из-

борили су га: Француз се горди што је Француз, Србин што је Србин. Но индивидуалног, личног, човечанског достојанства готово нема. Ко је горд што је човек?

Треба будити осећање личног достојанства код жене, да би помогла препороду човечанства. Лично достојанство формираће ново друштво. Треба ли будити жену неким новопронађеним специјално, у основи, женским начинима? Не. Пuteви су увек (бар код двоножаца) исти, од искони. Треба поћи путем, којим се полази и код човека. Робови се претварају у слободне ширењем опште-човечанских, а не ширењем ужих и узаних идеала (женских, мушких, кастинских, буржоаских, племићских итд.). У коло слободних улази се тиме што се постане прави човек. Жена ће (као и човек) постати слободна кад се крсти космизмом, кад прими опште човечанске идеале, кад их постане свесна. Дакле: преко космичкога, општељудскога, револуционарнога, опште-човечанскога. Црнци су постојали слободни преко религије, поезије, хуманизма, Шекспира. То је био ондашњи облик револуције, згуснуст у литературу и мистику. Тако ће и жена и мушкарац (човек у опште) постати свесни свога личног достојанства кад буду права човечанска, револуционарна и културна бића. Али жена за то неће изгубити своју специфичност. Јер само прави човек може да буде диван и у своме специфичном а не одвратан и смешан. Груба, локална, нужна ограниченост и подвојеност (на сполове, на племена, сталеже, народе) добија лепоту и смисао тек кад је окружена истински човечанским. Једно другоме даје и снагу и лепоту.

Кад жена буде више човек (не у мушком, већ у општем смислу те речи) она ће бити још више, још поносније, смелије и лепше биће које не треба, већ ради саме више хармоније, да буде мушкарац.

Преко свечовечанскога доћиће се опет специфичноме. Јер је лепота у специфичноме, али тек кроз опште, тек кроз нову слободу, која све осветљава, без које се ништа не види лепо и поносно.

Станислав Винавер.

Један морал за људе и жене

(Предавање држано у дворани „Касине“ јуна ове године)

Има извесних појава у данашњем друштву, које нам задају бриге, а о којима се јавно не говори. Таква једна појава је сексуални живот човеков. Објављујући ово предавање уредништво би врло радо пустило у лист и мишљења других, како би се дошло до што правилнијег схватања овог питања.

22. маја у Женској Хришћанској Заједници у основној школи код саборне цркве држао је предавање г. прота Милош Анђелковић, начелник Министарства Вера „О сексуалном животу жене ван брака — поводом најновијег женског покрета пред доношењем устава“.

Тема коју је излагао г. предавач је од огромног значаја и заслуживала је и већу пажњу но што јој је била поклоњена. Мене је лично и ради тога заинтересовала што јој је, као што каже г. предавач, био подстрек најновији покушај Женског Покрета. А као што је познато поштованој публици, најновији покушај Женског Покрета јесте скупштина за женско право гласа, одржана 8. маја ове године.

Без сумње је г. предавач у уводу свога предавања објаснио зашто горњу тему доводи у везу са најновијим покушајем Женског Покрета, што ја на жалост нисам чула, јер сам на предавање стигла неколико минута доцније.

Морам да признам да сам врло захвална г. Анђелковићу што је почео акцију око једног тако важног питања као што је сексуални живот жене ван брака. О том питању код нас јавно није расправљано. Како је то питање једна од најважнијих тачака Женског Покрета, он неће заборавити да у своју историју унесе име г. Анђелковића.

Ја сам се, слушајући г. предавача, у самом почетку морала чудити, јер господин предавач је излагао своје мисли у таквом тону и правцу, као да смо ми око Женског Покрета повеле такву акцију којом срља цело женско друштво у пропаст. Моје запрепашћење достигло је врхунац, кад нам је господин извесним мислима и изразима стављао за циљ баш оно против чега се ми боримо.

„Оне хоће слободну љубав, а то је сексуални живот попут онога у чопору дивљих животиња“. А мало после је изашло како хоћемо „легитимисану проституцију за жене“; па онда је очајним гласом узвикнуо: „Не дајте, не дајте, јер мајке нама требају, љуљке нам требају“.

Мени је изгледало да сањам. Нисам веровала да то у збиљи слушам. Па баш онога дана на коме се манифестовао најновији покушај Женског Покрета чули су се наши протести против проституције која жену увлачи у блато, и апел искреног и болног женског срца, да нам нађете могућности да будемо мајке и то добре мајке. Да ли је онда овде био г. говорник? Ако је био како је могао друкчије чути. Или није био, па су га други погрешно известили.

Али се нисам имала кад дуго чудити, јер су сипале и непрестано сипале жучне увредљиве речи на Женски Покрет, на модерне жене које су се скупиле око њега, на облапорне мачке и мачкице (облапорне у сексуалном погледу) које изазивају време себи такву исту облапорност, тако да не руменило него бледило стида и праведнога гњева морало би обузети свако поштено лице. И у једном тренутку кад је говорник отишао и сувише далеко, зачуо се један млад, од гњева пригушен глас: „Срамота! Гадост! То ви жену сравњујете са животињом! Нећу више да слушам!“ И један младић здрав и снажан журно остави собу и још неко од његових другова.

Тада сам и сама хтела викнути за њим, јер ме беше наједанпут поплавила радост од мисли да наша вера у здраво срећно доба није заблуда. Јер ево младост, која је најискренија и најближа истини, јер је нису егоистични интереси покварили, увиђа колико су болесни, знакажени наши појмови о моралу. Али сам се уздржала, јер сам се сетила да сам ја једна од оних на оптуженичкој клупи, и да ми је потребно да саслушам сва аргумента која ме терете, како бих се могла боље бранити.

Али аргумената нији било.

Према тону и начину којим је говорио г. предавач, према недовољној посети публике и слабом одобравању публике, и поред тога што је Женски Покрет вређан од стране г. говорника, ми не осећамо потребу да одговоримо г. говорнику.

Нас су друга два јака разлога навела на ову ширу конференцију.

Један од разлога је тај што је г. говорник, указавши на постојеће зло од сексуалног живота жене ван брака — у чему се с њим потпуно слажемо — указао на узроке тога зла — у којима се ми потпуно разилазимо.

Други узрок нашој конференцији је тај што смо дознале да ће господин исту конференцију да одржи ученицама женских школа, па хоћемо у томе да га спречимо, да се не би тако погрешна мишљења садила у душу наше женске омладине. И да најзад не би из уста службеног Христовог представника чуле оне изразе, којима се Христос не би никада послужио, кад би о истој теми говорио.

Поштованој публици је познато како су Христу једнога дана довели књижевници и фарисеји жену ухваћену у прељуби. Они рекоше Христу да закон Мојсијев казни каменовањем такову жену и запитаху га како их он учи. Исус им после дугог ћутања рече: „Који је од вас без гријеха нека најприје баци камен на њу“.

Мало после кад Исус подиже главу угледа пред собом саму жену. „Жено, где су они што те тужаху, ни један те не осуди?“

А она рече: Ни један, Господе! А Исус јој рече: Ни ја те не осуђујем; иди и одселе више не гријеси“.

Камен који није ни Христос подигао, бацио је г. Анђелковић и то не на жену ухваћену у прељуби, него на све модерне жене. Благо њему! — он је без греха!

У првом делу свога говора г. говорник је учинио једну врло неумесну екскурзију — удаљио се од теме. Говорио је о изједначењу жене са мушкарцем у свима правима. Ово би било беспредметно за нас у овом часу, кад нам не би изгледало да је говорник хтео да докаже, да су то ти узроци који доводе до сексуалног неморала код женског света. Затим, што је најважније, што ја то овде хоћу и да подвучем да из говора г. Анђелковића излази да жена тражећи сва права политичка и грађанска хоће изједначење са мушкарцем у злоупотреби сексуалне енергије.

Ја нећу тражити наводе чувених људи да бих морала побити тврдње г. говорника, ја ћу се послужити и овде као и у целом свом говору нашим искуством.

Свима је познато да злоупотреба сексуалног живота извесног дела женског света постоји и ако жене нису дошле ни до најнужнијих својих права. Феминизам, то чудо, тај баук за г. Анђелковића истом се помаља, а зла сексуалног живота одавна су ту. Значи, феминискиње га нису донеле.

Друго, ми не допуштамо да се жена изједначи са мушкарцем у злоупотреби љубавне енергије. Међутим она се изједначује. Иначе је неразумљиво како може мушкарац бити сам издвојен у томе животу. Где му је партнер? Он га тражи и има га. То је жена. Која жена? Сваки од вас жели, каже: Није моја жена. Није моја сестра. Није моја мајка. Није моја кћи. Али нечија јесте и жена, и кћи, и сестра, и мајка!

Зашто не гледамо ствари онакве какве су. Злоупотребљавање љубавне енергије извесног дела женског света постоји и узима све више маха, зато што постоји злоупотреба сексуалне енергије код свију мушкараца са врло малим изузетком. Зашто? Мора ли то да буде?

Мушкарац нема природног права на злоупотребљавање тога живота. Природа се свети: даје болести, блазира душу. Он нема моралног права на то. Христов морал, до сада највећи вели:

„Не чини прељубе. А ја вам кажем, да сваки који погледа жену са жељом, већ је учинио прељубу у срцу својему. А ако те око твоје десно саблажњава, ископај га и баци од себе; јер ти је боље, да погине један од удова твојих, него ли све тијело твоје да буде бачено у пакао.

И ако те десна рука твоја саблажњава, одсијечи је и баци од себе, јер ти је боље да погине један од удова твојих, него ли све тијело твоје да буде бачено у пакао.“

Значи да је мушкарац насилно присвојио то право и са гледишта природе и са гледишта највишег морала; присвојио насилно право, које му по самој природи ствари не припада. Ми жене тако право нећемо! Него хоћемо да се и код мушкараца укине.

Један морал за мушкараце и за жене, али не онај да се заједнички уваљамо у бласто сексуалног неморала него чист, здрав и на природној наклоности однос мушкараца и жене.

Принуђена сам да летимично пређем наводе г. Анђелковића, којима хоће да докаже неоправданост захтева жене да се изједначи у правима са мушкарцем. А то чиним из тога разлога да бих се задржала дуже на једном од њих, који карактерише гледиште на морал г. Анђелковића и оних у чије име је он говорио.

Ови наводи се никако не могу сматрати као аргументи јер су обично готови судови г. говорника или неких чувених људи: Рајха, Вајса, Лајса итд. Ја ћу неке од тих навода набројати и ако не дословно, него у смислу.

Један од тих великана вели: „Узео сам жену за себе а не за јавност“.

Ова мисао јасно истиче тежњу да се жена стави на ниво приватне својине мушкарца. Овај навод сведочи и не разумевање ствари о којој се говори, јер жена у породици и жена мајка је велики јавни раденик; то је чињеница коју не треба доказивати.

Други опет каже: „Да су феминисткиње авантуристе у сукњи“. Не изгледа ли из овога да су тек праве авантуристе у панталонама?

Неко је опет рекао: „Рђав пример женске слободе је Француска која је без мајки“.

Мајка је врло широк појам, господо. Мајка не роди само него и подигне, васпита душу. Зар је Француска без мајки? Мајке су то биле које су дале ону децу, оне јунаке који показаше у овом последњем рату необичну снагу и љубав према отаџбини својој. Зар се после свега тога могу износити и такви наводи? А опадању у рађању код Француза није крива само жена, него и мушкарац. Ту су они, без сумње, споразумно унели своју вољу.

Даље је господин говорник доказивао: да жена није нижа од мушкарца, него је само различита. Али није пошао ни неколико мисли даље, а одмах је рекао да је жена слабији пол, а не јачи, и да се као таква никако не може пустити на она места у друштву са којих се управља; и да не може никако заузимати оне положаје у друштву које мушкарац. Јер су год жене, опет по казивању неког великог човека, врло развијене страсти које јој сметају. А као најбољи пример да жена не треба да заузме места са којих се управља

указује он на имања удовица, која посрну чим пређу у женске руке.

Не знам како је познато поштованој публици, али ја лично знам велики број удовица, које су после смрти свога мужа имање умножиле.

Али г. говорник иде још даље у погледу газдовања и домазлука. Он вели: „Тешко оној кући у којој домаћин није мушкарац“! И тако је жени одузео и то место које јој је народ својом дивном изреком: „Кућа не стоји на земљи, него на жени“ — вечно уступио.

По мишљењу неког опет чувеног доктора сирото женскиње још се може само употребити за писаре у јавном послу. Иначе, са свих осталих јавних послова треба жене уклонити.

„Али према правима треба да дођу и дужности“. То значи жена кад хоће једнака права треба да има једнаке обавезе према отаџбини и друштву. А под том обавезом разуме и војну обавезу. И како је г. говорник уверен да је то баш та обавеза коју жена треба да изврши према друштву, па да сме да тражи једнака права, он је истицао незгоде које би из тога произишле. На пример, жена војник у благословеном стању и тако даље.

Ми сматрамо да жена као мајка већ врши једну врло велику обавезу према друштву, и да она као таква има да се ослободи свих и јавних и приватних обавеза које могу нанети штете том њезином положају. Јер њена дужност према друштву ако није већа није мања него ли дужност једног војника. Осим тога има обавеза према друштву коју ћемо ми око Женскога Покрета тражити за жене. То ће бити обавезна вежба у неговању болесника, која може исто толико да траје колико и војна обавеза за мушкарце, а регрутоваће нам болничарке од којих ми не само да бисмо имали користи за време рата него и у миру за време великих епидемија.

Један је великан писао: „Деспотизам љубави влада у свету. Жени не требају никаква друга права, кад има љубав. Љубављу она влада, управља и са мањег и са највећег места, и зашто да се одрекне жена тог свог моћног оружја и уђе у прљаву борбу политичког живота?“ То је тај навод

који хоћу да истакнем, а који тако јасно карактерише поглед на морал г. говорника и оних у чије је име говорио.

Дакле, тај нам се савет даје, да утичемо на слабу страну мушкарца, на страст и тако применимо своју вољу у јавности. Не личи ли то на оно: Иди до високог представника власти и истицањем својих женских дражи уздигни свога мужа, брата, рођака и протекцијом својом њихове идеје и своје на тај начин уноси у општи рад. Ми то нећемо. Ми се тога гнушамо! Поред добрих примера историја, на коју се г. говорник позивао, дала нам је и рђавих примера, кад жена наопаких појмова дође на тај начин до власти.

Али најбоље примере за то даје нам наше друштво — садашњица. Колико места по нашим државним надлештвима заузима жена, која нема за то никакве спреме, али је дошла протекцијом неког мушкарца, коме је она дала љубав. Колико вредних, честитих и спремних наших женских по државним канцеларијама, морају да се стиде таквих својих колегиница и да гледају како их оне у каријери прескачу.

И кад је г. говорник прешао непотребну екскурзију и дошао на своју истакнуту тему, он о њој није имао шта да каже. Све се свело на оно, што смо у почетку извели, да жене тражећи сва права као мушкарац хоће злоупотребу сексуалног живота ван брака — „легитимисану проституцију,“ како се сам г. говорник изразио.

Поштовани скупе, као што сам рекла, злоупотреба сексуалног живота извесног дела женског света постоји као и код мушкараца, и само узајамном вољом може се спречити. Иначе, оставите ли једно у слободи тога живота, оно ће повући одмах друго. Не можете желети да анђео завлада светом, кад је још сотона ту. Само што ја не мислим да је анђео жена, а сотона мушкарац. Не, како у ком случају. Једанпут је сотона жена, други пут мушкарац. Заједно смо и на том путу, као и на осталима. И не треба рећи да пада морал жене, него пада морал човека — и мушкарца и жене.

Оно што је средиште нашег живота, извор свих енергија човекових и телесних и душевних, она племенита, дивна снага, која у рукама природе ствара најсавршаније њено дело, — љубавна енергија, — свучена је у блато.

Кад љубав у природи има свој задатак, она има и свој правилан пут да га оствари. Доба прве младости јесте доба њеног развијања. Шта ми као друштво чинимо да се она правилно развија?

На против, у нашем друштву има само тежња да се она у самом развоју изопачи. Затим долази доба њене зрелости: да даје природи дела — чланове друштву. Шта смо ми као друштво у том погледу учинили? Ми смо то препустили личној борби. Пуштамо да прва снага буде разбацана на вештачку љубав код жена, а на купљену бесциљну љубав код мушкараца. И тек десније кад се прође кроз дугу личну борбу и створи материјална могућност за брак, склапају се бракови после физичке и душевне истегнутости, а врло често после болести. А зашто не стварамо могућности да двадесета година не затекне здраву омладину нежењену и неудару? Ја већ чујем оно познато: „Немогућно“! од многих и женских и мушких гласова. Зашто?

Погледајте наш народ! Тамо где још ми нисмо продрли са нашим варошким и господским моралом, тамо се жене од 18-те до 20-те године. И рана женидба у нашем народу није само из економских разлога: да се у женском чељадету добије једна радна снага више, него и из здравствених и моралних — да им се не поквари младић — како то они веле. Има крајева нашег народа у којима се чедност мушкарца исто тако чува као и чедност жене. Отуда нама одонуд још увек прилива физичка и духовна снага — више него из нас. У тим чистим удаљеним селима наш народ једнаком мером суди и мушкарцу и жени сексуални грех. Они и мушкарца називају оним истим погрдним именом, којим називају и такву жену. Кад нежењен мушкарац, младић падне у такав један недопуштен однос, презрен је од осталих младића и никада не сме да присуствује колу на саборима или селима и прелима, где се скупља младеж ради забављања.

Копирајмо народ. Неваљалца и мушког и женског издвојмо из друштва и створимо могућност ране женидбе. Рана женидба није неостварљива.

Раној женидби у нашем сеоском свету смета војна обавеза која пада у 21. годину. Зар се она не би могла пренети у 18-ту? Војна вежба је јачање физичко и морално, а то ја-

чање је баш најпотребније у 18. години. У толико пре се истиче то доба, што се младић у случају ратне невоље прима већ као способан за одбрану отаџбине и од 18 година — а сад у овом рату било је народа који је регрутовао ратнике и од 16 година.

Остале професије: радничка, занатлишка и трговачка такође би имале једну од сметњи у војној обавези, која се на овај начин може отклонити.

За младиће, који се спремају за чиновнике поред војне обавезе сметња је и школа која већином траје до 23., 24. па и 25. године.

Зар се не може извести реформа школе за којом је и иначе вапијућа потреба. Основна школа у коју имају да дођу деца из забавишта може да траје 3 године. Продужна или средња школа да траје 6 година. Кад се избаци из данашњих наших средњих школа непотребно нагомилано градиво, ми ћемо добити не само у времену — да ћемо је моћи свести на 6 година — него и у здрављу и духа и тела ученикова. Стручна спрема могла би да траје 3 године — шест месеци.

И тако имамо људе од 19 година спремне на јавни рад.

Код младића који се школује, војна вежба може да пада за време школских ферија.

Тако бисмо пружили највећи део могућности омладини да рано ступи у брак, јер је спремањем за рад рано обезбеђујемо материјално. А то је најглавнији узрок који је до данас брак тако касно потиснуо или сасвим онемогућио.

Можда би неко могао рећи да омладина од 20 година није морално зрела за такав један корак. А како допуштамо да је зрела за грех? И зашто је онда закон узима зрелом и морално одговорном у 21. години?

А дотле, док то не остваримо, треба омладина да поступа по саветима извесних чувених лекара у чијим се мислима истиче ово:

Ако ти је у доба прве младости немогућно ступити у везу са женом коју волиш, ти ради, ради много и физички и духовно. Тако ћеш постићи двоје: проћи ћеш, без опасности да паднеш у блато сексуалног продавања, време до брака а ојачаћеш физички и нарочито духовно, јер сав духовни рад у

доба напона љубавне енергије јача тако дух, да се ни једним радом, ни у једно доба не може постићи оно што се тада може. Све моћи духа се толико изоштре да одрже човека до најдубље старости духовно свежа.

Зато ти, омладино и мушка и женска, не дај се зава-
равати као да ти устегање од сексуалног живота шкоди. За-
воли истински и своје тело као и своју душу и немој допу-
стити да најдубљу интимност своју даш свакој купљеној љу-
бави! Чувај је до чисте, дубоке наклоности и имаћеш нечу-
вене часове среће — среће, која ће целокупан твој живот
кретати најуспешније напред!

Друштво са своје стране, поред припрема за могућност
ране женидбе, одмах треба да приђе неким мерама које ће
данашње стање сексуалних односа регулисати.

На првом месту треба завести строгу контролу и муш-
карца као и жене, који живе сексуалним животом ван брака;
а не само женских, као до сада.

Дакле, све оне мере које се законски примењују на жену
да се одмах примене и на сваког таквог мушкарца: контро-
лисањем њихова здравља, т. ј. давањем санитарских књижица
и мушкарцима. Тако да и она многа господа, оне многе ви-
соке личности, које често заузимају најистакнутија места у
друштву и које су толико пута узрок да много сирото жен-
скиње изгуби своју чедност, и они да добију санитарску књи-
жицу; а њихове драге матроне, госпође, које посредују да
добију затвор. Да, и она велика господа, која се обично крију
под туђим именима: Карло, Алберт, Франц, Јозеф, а опште
са својим поштованим матронама обично писмено како то и
доликује њиховом положају! Садржина таквих писама је за
нас нарочито интересантна: „...Изволите дођите, имам за
Вас нешто нарочито...“ Под тим „нарочито“ обично се
подразумева још невина девојка, или чедна удата жена.

Шта бива после са тим младим девојкама. Велики го-
сподин се користио јер је био сигуран за своје здравље —
а девојка кад је господин засићен гурнута је путем зла.

Али — ни *друг* се према *другарици* не понаша боље
(мислим на раденички свет). Такових несавесних мушкараца
има у свима слојевима. Могла би маса примера ово потврдити.

Ни извесни званични представници Великога учитеља
— Христа, не презиру то насилно присвојено право.

Од таквих мушкараца, који живе сексуалним животом ван брака, зато што не подлежу санитарској контроли потиче велика опасност по друштво. Управо сва зла сексуалног живота у којима се налази данашњи нараштај потичу отуда.

Мушкарац не подлежући санитарској контроли може болест да преда још здравој женској ван брака, а колико је тек зло што он такав може и брак да склапа и да да болестан пород. Нема закона који му то спречавају. Нема закона који штите и најчеститију жену и њену децу од таква зла. И брак то једино уточиште жене, врло често јој доноси праву несрећу.

Господо ми се обраћамо свеснима међу Вама. Вама који заједно с нама осећате несрећу у коју срљамо и увиђате одакле потиче зло! У Вашим рукама је моћ: ви стварате законе.

1. Законски одмах спроведите санитарску контролу мушких и женских који живе сексуалним животом ван брака;
2. Законом донесите обавезу брака. Та обавеза да пада у доба од 18-те до 20-те године;
3. Законом тражите санитарски преглед оних који ступају у брак.

Поштовани скупе, ја не сматрам да је ово једини и најбољи лек да се дође до правилног решења истакнутог питања.

Свакако важност питања захтева да га најозбиљније проучимо. Ми имамо добрих зналаца човекове природе. Наши лекари не уступају најистакнутијим странама. Имамо добрих правника. Имамо добре психологе и добре економисте. И ако немамо истакнуте раденике на пољу социологије — имамо генијалне љубитеље социалних проблема. Једном општом сарадњом и великом љубављу коју сам предмет осваја — јер од њега зависи срећа појединца и срећа друштва — требали бисмо да приђемо послу. А не треба да презамо пред оним познатим: ни најнапреднији нису на томе много урадили. Покушајмо ми!

Свеж прилив нашег народа, који у дубини носи једну моралну снагу треба да нам је најбоља гаранција да ћемо у томе успети.

Милева Б. Милојевић.

Интернационална Летња Школа у Салцбургу.

Женска Интернационална Лига за Мир и Слободу организовала је ове године први пут један феријални течај од четрнаест дана за интернационално васпитање и међународно упознавање и зближавање. Енглеска секција Женске Интернационалне Лиге израдила је план и одредила тој летњој школи место, имајући нарочито у виду мали курс аустријске круне, као погодност за посетиоце из околних и западних земаља чија валута стоји много боље.

Предавања су држана пре и после подне у Моцартеуму пространој и лепој згради салцбуршке Музичке Школе. Трајала су од 1 до 14 августа и била су подељена у четири циклуса: историјски, психолошко-педагошки, социјално-политички и књижевно-уметнички. Предавања која су држана пре подне ишла су овим редом:

1) *Уводно предавање о новим идеалима мира*, — Џени Едемс, председница Женске Интернационалне Лиге за Мир и Слободу.

2) *Француска модерна књижевност и рат*, — Пјер Жув, песник.

3) *Улога уметности, нарочито музике, у интернационалном васпитању*, — Едуард Леман, професор Универзитета (Лунд, Шведска).

4) *Увод у модерну музику*, — Феликс Петирек, композитор (Салцбург).

5) *Угушивање нагона као узрок сукоба у друштву*, — Е. Лацар, професор (Пиркет-клиника, Беч).

6) *Господарење или контрола*, — А. Шван (Данска).

7) *Да ли жене стоје у нарочитом односу према интернационализму? О материнству*, — Др. Етел Вилиемс (Лондон).

8) *Развијање урођених друштвених нагона у човечанству*, — Др. Г. Ф. Николај, бивши професор медицинског факултета и аутор „Биологије рата“ (Берлин).

9) *Психологија масе*, — Др. Лионел Телер (Лондон).

10) *Каква је корист од узајамне помоћи у месту борбе за опстанак (I)*, — Др. Г. Ф. Николај.

11) *Дух интернационалног пријатељства и добре воље*, — Др. Лионел Телер.

12) *Каква је корист од узајамне помоћи у место борбе за опстанак (II)*, — Др. Г. Ф. Николај.

13) *Скандинавија као пример за светски мир*, — Едуард Леман.

14) *Чему нас учи историјска прошлост*, — Уоткин Девис, професор универзитета (Бристол).

15) *О савременој штампи*, — Франсоа Криси, новинар.

16) *О новинарству и савременој историји*, — Уоткин Девис.

17) *О социјалном васпитању*, — Херман Тоблер, управитељ Васпитног Дома (Швајцарска).

18) *Ђачка самоуправа*, — А. С. Нел (Енглеска).

19) *Социјализам као фактор мира*, — Лонге (Француска).

20) *Један предлог Лиги*, — А. Шван.

21) *Друштво Народа као једино средство против рата*, — Др. Г. Ф. Николај.

22) *Друштво Народа и његови изгледи за будућност*, — В. Рапар, професор универзитета (Женева).

23) *Друштво Народа какво је данас*, — Е. Балш, секретар и благајник Женске Интернационалне Лиге.

24) *Како се разни делови светске економије међусобно условљавају*, — Шулце-Геверниц, професор.

25) *Васпитање у интернационалном духу*, — Х. Сванвик (Лондон).

После подне одржана су ова предавања:

1) Из енглеске књижевности: *H. G. Wells, G. B. Shaw, Модерна енглеска лирика*, — Д. Пирсон, професор универзитета (Бристол).

2) Из француске књижевности: *Pierre Hamp, Simone Bodelve и париска радница*, — Мадлена Ролан; — *Једна песничка плејада*, — *Култура маште*, — Пјер Жув; *Млада француска поезија*, — Шарл Бодуен, песник.

3) Из немачке књижевности: *циклус од четири предавања о Хеблу*, — Др. Елиза Дозенхајмер (Минхен).

Предавања из енглеске, француске и немачке књижевности држана су истовремено у три одељења, а слушаоцима је био остављен слободан избор.

4) О Моцаршу, — Паумгартен, директор Моцартеума.

5) О Бетовену, — Лујза Милер (Салцбург).

6) Уметничко васпишање омладине, — професор Чичек, Беч.

Свакога дана после подне било је састанака и ван програма. Тада се највише дискутовало о миру и разоружању; о васпитању у пацифистичком духу; о филозофији Алфреда Адлера; о моралном препорађају човечанства у вези са вечним миром; о Антропозофији Р. Штајнера; о положају жене у Совјетској Русији и новом руском закону о браку; о Гетеу као човеку и уметнику; о квекерима у Енглеској.

У два маха — 5 и 13 августа — приређивани су велики музички концерти у свечаној дворани Моцартеума, на којима је учествовао и девојачки хор из Манчестра. Мис Сеј Асворт, једна имућна старија дама, довела је о свом трошку 24 младе раднице које сама поучава у певању и диригује хором. У оба маха Девојачки Хор постигао је леп успех, и симпатична стара дама поздрављена је бурним аплаузом.

Иначе, свакога дана стварале се мање групе за разгледање града и за излете по занимљивој и лепој салцбуршкој околини. У недељу, 7 августа, ишла је готово цела Летња Школа у Кенигзе (Баварска), где је особито била пријатна возња по језеру.

На предавањима, дискусијама и за време екскурзија највише се говорило немачки и енглески. Француским језиком служили се, пре свега, сви предавачи из Француске, затим Швеђанин Шван, који иначе живи у Данској, и Швајцарац Рапар. Према томе, статистика предавања изгледа овако:

на немачком језику	17
на енглеском језику	13
на француском језику	1

Свега 41

Интересантно је навести и статистику посетилаца, да се види како су биле заступљене поједине земље:

	женских	мушких		женских	мушких
Америка	22	—	Кина	3	—
Аустрија	46	11	Мексико	1	—
Бугарска	1	—	Немачка	40	—
Грчка	3	—	Норвешка	3	51
Данска	7	2	Украјина	2	—
Енглеска	84	5	Француска	10	4
Индија	1	—	Чехословачка	4	—
Јапан	2	—	Швајцарска	15	3
Југославија	6	—	Шведска	7	2
			Свега	248	42

На курсу је, дакле, највише било жена, а број мушких износи 42 само зато што су ту урачунати и предавачи. Енглеска, Аустрија и Немачка заступљене су најбоље, јер у тим земљама највише се пропагирала Интернационална Летња Школа. Сем тога, аустријским и немачким посетиоцима учињене су велике олакшице у стану и храни. Из Француске дошли су само предавачи: Мадлена Ролан, сестра Ромена Ролана, Пјер Жув, Бодуен, Лонге и Криси, — и више нико. Из Чехословачке биле су четири чешке Немице, а од правих Чехиња ниједна.

Остаје да видимо још у ком смислу су третиране поједине теме, колико су занимале слушаоце и какав је био општи успех школе.

Предавачи су свакако имали на уму неуједначеност образовања и разнородност назора и схватања код својих слушалаца, те ни у један предмет нису улазили сасвим дубокој као што чини прави стручњак. Али готово свако предавање било је јасно, довољно образложено и поткрепљено искуством. Предавачи су вазда мислили и на то, да их је у Салцбург позвала женска пацифистичка лига, и сваку тему развијали су тако да што боље објасне и утврде пацифистичке идеје.

Детаљно излагање свих предавања редом изнело би толико да би више замарало читаоце него што би их занимало; ради тога саопштиће се овде само неке интересантније појединости и најважније идеје.

Прво што је јаче привукло пажњу било је предавање француског песника Пјера Жува о француској интелигенцији и књижевности у односу према рату. Он је споменуо неколико познатих имена и нашао zgodних навода из текста, да покаже колико је јавни дух у Француској био ратоборан. Као заступнике мирољубиве струје навео је Ромена Ролана, Анри Барбиса, Диамела и још нека мање позната песничка име.

Занимљив је био и шведски професер Леман са своја два предавања на немачком. У првом предавању он је целу културну област духа поделио у три дела и показао где има најбољих изгледа за интернационализам. Индустрија и трговина спадају у подручје воље, и зато су ту међународни сукоби најчешћи. Наука и књижевност везане су за говор и слова, што опет није код свих народа исто. Међутим

никаких сметња нема у подручју уметности — нарочито музике — која није везана за језик, и зато је разуме свако. Уметност је, дакле, најподеснија за међународно зближавање и пацифизам. — У другом предавању Леман је најпре укратко изложио историју Шведске, Норвешке, Исланда и Данске и показао како је дошло до првих покушаја зближавања између тих земаља. Почело се, дакако, романтиком, као што увек бива, а главну улогу при томе имали су песници, студенти и жене. Нарочито се тада истакао шведски универзитет у Лунду. После тога узео се реалнији правац и тако је дошло до економског и политичког зближења између споменутих северних земаља. Више школе за народ, које су прво постале у Данској, а потом се рашириле свуда, биле су при томе такође веома важан фактор.

Професор Лацар говорио је о моралним болестима данашњег друштва и о томе како се заблудела омладина данас од тих болести лечи. Насупрот теорији да се диспозиције за злочин наслеђују, он је на конкретним примерима показао да се такве диспозиције под пресијом неповољних животних прилика стичу. Отуд потреба брижљиве неге и сталног надзора над омладином, особито сада после рата, да би се на време спасла деца коју рђаве материјалне прилике бацају на улицу и гоне у проституцију и злочин.

О заштити деце говорила је Др. Етел Вилиемс, и њено предавање биће преведено за један од наредних бројева *Женског Покрета*.

Лондонски лекар и професор Универзитета за Народ, Лионел Телер, говорио је о психологији масе. Пошто је народ лако приступачан сугестији, то је необично важно да се води брига о моралној вредности његових инспиратора и вођа. Из искуства се зна да политичари по професији више заводе народ него што га воде, и да штампа често игра улогу провокатора. Зато треба вредно радити на томе да се маса пре свега духовно и морално дигне и да ојача у њој отпорна снага; да се у политици сузбијају фанатизам и партизанство као два опасна противника међународног и грађанског мира.

Француски новинар Криси и енглески професор Девис говорили су о савременој штампи, и сваки је на свој начин схватио ту важну тему. Криси је настојао да на читалачку

публику и јавно мњење пренесе један део велике кривице за светски рат која се иначе сва приписује новинарству. Дневна штампа стоји под јаким утицајем капиталиста, и новинарство је данас пре свега једно индустријско предузеће. Директор листа највише се брине за то да има што више купаца и да што дуже истраје. Он прави дијаграм проданих бројева и по њему се управља шта ће да заступа — то јест шта читалачка публика жели да он заступа. — Уоткин Девис је опет више подвлачио велике кривице саме дневне штампе, те је показао како она стоји у тесној вези са непријатељским расположењем које се у појединим државама јако осећа у ком правцу треба да пише и данас.

Пажљиво и са великим одобравањем саслушано је Тоблерово предавање о социјалном васпитању. За време рата могло се видети колико драгоцених социјалних нагона лежи у нашој омладини као закопано благо. Ђаци су тада вредно радили у башти, у пољу, у радионицама; спремали су разне поклоне ратницима и сиромашним породицама; израђивали су разне предмете и продавали их у добротворне сврхе. Те социјалне нагоне и добру вољу треба искористити и у време мира. Ваља увести у школе ручни рад, подићи радионице и проширити школске баште. По једно после подне у свакој седмици нека млађи ученици проведу у социјалном раду који одговара њиховој снази и знању, а старији ђаци да уче социологију као обавезан предмет.

Енглеz А. С. Нел истакао је потребу да школа буде умањена слика живота и света; да наши ђаци не седе скрштених руку као дрвене фигуре које механички устају, седају и понављају речи свога учитеља, — једине особе што сме слободно у разреду да говори и да се по вољи креће.

И Г-ђа Сванвик је у свом предавању захтевала поштовање детета и његова индивидуалитета, стварање таквих погодаба под којима ће деца активно учествовати у свом васпитању. Пасивним методама стварају се само имитатори а не прави људи.

Професор Чичек показао је какве резултате даје метода саморадње у бечкој Уметничко-Занатској Школи. У читавим серијама пројекционих слика на платну видели смо како се развијао дар појединих његових ученика, које он никада не

води на уметничке изложбе и у галерије слика. Његови ђаци — и мушки и женски — сликају и моделишу само оно што виде у природи или замисле у машти. Та њихова спонтана схватања лица, предмета и догађаја уопште се не коригују јер професор који би то чинио не може имати исту такву концепцију у својој глави. Према томе, ђаци те школе више стварају него што уче угледањем на друге, и зато њихови радови нису плод имитације него спонтан израз душе.

Три универзитетска професора, Николај, Рапар и Шулце-Геверниц имали су социјално-економске и политичке теме. Предмет највеће пажње и најживље дискусије била су четири предавања професора Николаја, који данас не може да добије своју ранију катедру зато што је за ереме рата отишао из Немачке, или, како његови противници говоре, што је од војне дужности просто побегао.

Др. Николај учинио је интересантан покушај да у природним наукама нађе разлога за трајан мир у свету. Навео је, пре свега, масу занимљивих примера о узајамној помоћи код биља и животиња, и показао да је уско, једнострано, и зато погрешно схватање по коме у природи влада само вечна и безобзирна борба за опстанак. Рат у друштву замишља се онда као природна и неизбежна последица те свеопште борбе. Али — каже професор Николај — заборавља се при томе једно, и то најважније: борба у природи, онако како је схвата Дарвин, руководи се начелом одабирања. То је његова чувена теорија селекције. Последица селекционе борбе јесте победа јачих и бољих над слабијим и горим. Тако је некад било и у биткама, када су најбољи јунаци одлучивали о победи делећи мегдане, и када се од свакога појединог војника захтевала нарочита борбена умешност и велика лична храброст. Али данас, кад у ратовима грме циновски топови и треште брзометне пушке, данас ту нема више ни одабирања ни витештва. Пушчано зрно подједнако погађа јаче и слабе, и ратови нам данас истребљују најбоље људе. Поштеђени су само они који због физичких недостатака не иду у борбу, јер нису за борбу. Где је ту онда принцип селекције, који неминовно улази у појам тачно схваћеног дарвинизма? Само уско и погрешно интерпретирана Дарвинова теорија — дакле псеудодарвинизам — у стању је унети у човечанство

заблуду о потреби вечне међусобне борбе и рата. — Професор Николај говорио је и о томе како природњаци одређују појам индивидуалног и колективног бића, на који начин се могу помирити појединачни интереси са општим, и како ће човечанство једном неминовно увидети да кржаве међународне борбе немају никаква смисла. Но да ли онда треба скрстити руке и стрпљиво чекати када ће то само по себи доћи? Не, већ треба на све могуће начине посредовати и радити да то што пре буде. Не вреди се ограничити само на звучне фразе и сентименталне декламације о потреби међународног пријатељства, него ваља узети у помоћ науку, технику, факта искуства, и створити једну сасвим нову организацију друштва. Природне науке показују нам да је код људи као најсавршенијих земаљских животиња сва свест усредсређена у мозгу одакле влада — или бар треба да влада — наш просвећени разум. Такав један централни орган мора имати и човечанство. *Друштво Народа* треба организовати и подесити тако да може примити улогу тога централног органа и обезбедити у свету стање трајнога међународног мира. — Поводом сваког предавања Николајевог развијале се живе дискусије и слушаоци се делили у два табора: за њега и против њега.

О Друштву Народа говорио је и један од његових активних чланова у секретаријату, професор В. Рапар из Женеви. Он је изблиза видео како се ради и колико за сада може да се уради, те је говорио стварно, без фраза, као сваки човек од искуства. Друштво Народа не представља данас никакво савршенство, — далеко од тога; али оно је изазвано многим стварним потребама иза последњег рата, и као таква је неопходно. Његова улога је за сада више негативна: да отклања сукобе у међународним преговорима о миру посредујући између екстремних странака и узимајући у заштиту народне мањине; да онемогући будуће ратове тим што ни једној држави неће допустити да нападне другу а да је предходно не позове на одговорност, предочавајући јој кога ће све имати против себе ако започне борбу. Истина је да Друштво Народа има великих недостатака, и један од првих је што у њему нису заступљене све државе; а сем тога, оне које су већ у савезу, не показују се особито вољне за узајамне услуге и споразуме. Многи међутим не разумеју

какав је састав Друштва Народа, те му чине и неке неумесне прекоре, који се могу тицати само појединих влада. На пример, пребацује се што Друштво Народа трпи рат између Грчке и Турске, што не предузима правичну поделу сировина него допушта да поједине земље силно трпе, итд. итд. Но тако говоре само они који не знају да је Друштво Народа у ствари један савез држава, јер су у њему само заступници појединих влада, и ти људи раде по добивеним инструкцијама, а без икакве личне иницијативе. Лична интервенција у Друштву Народа уопште је искључена. Може се интервенисати само преко своје владе. Према томе, Друштво Народа је данас такво какве су нам владе, а сваки народ опет има онакву владу какву заслужује. Жене су изабрале добар пут када су предузеле да свака у својој земљи ради на побољшању прилика и ширењу идеја о миру, пошто ће само на тај начин да се побољша и опште међународно стање.

Професор Шулце-Геверниц укратко је изложио историју економских односа европских и ваневропских држава, и показао колико је свака од њих могла сама своје потребе да подмирује, а колико је опет била упућена на друге. Давид Јум први је изрекао за ондашње време револуционарну мисао да је богат сусед бољи него сиромашан сусед. Чим се то једном увидело, изолација и размена и потрошња добара само у границама једне земље постадоше апсурд. Пре рата, готово цела земља била је једно економско подручје, па се потреба за тим осећа и сада. Али солидне економске везе могуће су само у миру и слободи, и зато свака држава има рачуна да се својски заузме за обезбеђење политичких слобода и за одржање светског мира.

О састанцима ван програма може се рећи да су у два три маха били занимљивији него и сама предавања. На пример, много интересовања побудио је и митинг од 8 августа, када су представнице појединих националних секција Интернационалне Женске Лиге износиле своје назоре о миру, и то свака у своме националном духу.

Занимљивост осталих састанака долазила је отуд што се тада највише дискутовало, те се могло дубље заронити у душу и расположење учесника Летње Интернационалне Школе.

Нарочито је изгледала згодна прилика за то када се дискутовало о практичној организацији пацифизма и разоружању. На појединим женским говорницима могло се тада лепо видети како се неправде лако заборављају када су учињене другом, и како се оне тешко осећају само на сопственој кожи. И у моментима када би у гласу какве Немице на говорници јаче задрхтало узбуђење због понижења и страховитих терета наваљених на Немачку уговором мира, мени је било јасно да милитаризам, тајна дипломација и користољубиве комбинације појеоиних влада нису ипак једине сметње на путу до светскога мира, да је за истинско пацифистичко убеђење потребна једна нова генерација која неће имати ништа да опрашта и заборавља, и никакве неправде да исправља. Али, немогућно је подићи такву генерацију у атмосфери која би стално мирисала на барут и одисала мржњом. Жене су то схватиле и осетиле на време, па и ако још не могу све да опросте и забораве, ипак предузимају да угуше у себи оно што би могло да их доведе у сукоб, те широм целог света организују јак и солидаран отпор против рата. Оне на томе раде још од 1915, од свога првог Интернационалног Пацифистичког Конгреса у Хагу. Од тада па све до данас оне су могле да забележе и понеки свој истински успех. Последњи по датуму је овај који је постигнут Интернационалном Летњом Школом. Организатори њени разишли су се потпуно задовољни и са убеђењем да су учинили један велики корак на путу до сталнога светског мира.

У осталом, и ако је учињени корак можда много мањи него што мисле они који све виде у најлепшој боји, ипак је доста постигнуто. Међусобно упознавање и зближавање свакако није мала ствар када је предузеће такво да је у њему важна баш измена идеја. Сем тога, Интернационална Летња Школа отворила нам је очи и за многе наше слабости и мане које морамо поправити ако нам је озбиљно стало до мира. Као што је напоменуто, тек у дискусијама видело се шта ко истински осећа и мисли, и судећи по свему што се могло докучити, нико није хтео рат и зато нико не признаје да је одговоран; али свакоме је учињена велика неправда при склапању мира, и нико је не може трпети а да не реагира.

Но тек по начину тога реагирања јасно избија на видик да су жене на почетку једнога посла који ће сигурно привести крају, али не ни лако ни брзо, зато што је то по свој прилици један од највећих и најмучнијих послова на свету.

Катарина Богдановић.

О појму демократије

И ако данас сви говоримо о демократији, појам демократије није никако одређен, чак ни у науци. Данас се чују са свију страна у науци жалбе на непрецизност појмова о социјалним појавама.

У својој брошури „Женско право гласа и демократија“, имајући као главни циљ да нађемо правни основ женског права гласа, нама није било никако потребно да прецизирамо појам демократије. Нас је занимало *на основу чега* људи добијају права у демократском систему: да ли на основу тога што су личности или по каквој другој својој вредности. И, отуда, неко ће можда наћи у нашим дефиницијама демократије контрадикторности. Он ће бити и неће бити у праву. Кад се оставе те дефиниције једна поред друге, како су тамо, оне су на први поглед противуречне. Али, кад се објасни ближе њихова веза, онда оне то нису.

Најпре ми демократију обележавамо као систем слобода. „Ту влада принцип слободе: друштвене снаге се пуштају слободне.“ Ово несумњиво прати форма демократска: парламент и чак парламентаризам.

Затим као праву демократију обележавамо ону демократију, у којој је обезбеђено појединцима право опстанка „И обрнуто, могу сви учествовати у политичком животу, али да не буде обезбеђено право опстанка појединцима — онда нема праве и потпуне демократије.“

Најзад разликујемо форму и садржину демократије, и као демократију обележавамо демократију по садржини.

Обележавајући демократију као систем слобода, ми је очевидно обележавамо као такву по уставним правима и то

по слободама. Ми налазимо да би бедан систем био демократски када би у њему појединци имали само слободе.

Обележавајући као праву демократију ону у којој индивидуа има и право опстанка, ми постављамо у ствари један идеал о демократији, т. ј. дајемо свој суд каква треба да је демократија. И друге демократије су демократије, али оне су лажне т. ј. оне немају вредности према нашем идеалу о демократији. — Ово дакле није дефиниција демократије већ дефиниција идеалне демократије. Та идеална демократија за нас је, као што се види, социјална демократија, трећа фаза демократије којој се тежи.

Разликујући форму и садржину у демократији и обележавајући као демократију по садржини ону у којој постоји минимум једнакости и слободе извесне врсте и право опстанка или узимајући као демократију по садржини ону у којој влада већина народа, ми нисмо напустили напред одређени појам о демократији. Ми најпре прецизирамо шта за нас значи да влада принцип слободе, који обележава један систем као демократски. Ми затим као демократију по садржини сматрамо и демократију „праву и потпуну“ (у којој је обезбеђено појединцима право опстанка). За нас је дакле демократија по садржини: најпре демократија као један постојећи реални систем, а затим као идеал о демократији. Први пут потврђујемо наш појам, напред дат, о реалној демократији; други пут о идеалној демократији.

Обележавајући као демократију по садржини ону у којој већина народа влада, ми чинимо у ствари једно суптилно разликовање демократије по форми и демократије по садржини. Демократија по форми била би једна врста демократије у смислу реалне, постојеће демократије чији је појам напред одређен. Демократија по садржини била би друга врста исте демократије. Демократија по форми била би она демократија која има форму демократску (на пр. парламенат, и чак парламентаризам), али наравно не само форму већ и извесну садржину. На име у њој имају сви слободе, а само неки, једна група (аристократија), бирачко право (дакле постоји висок ценз). Демократија по садржини пак била би она у којој имају сви бирачко право (опште право гласа) или у

којој имају поред тога и право опстанка. Оваква подела демократије шта више је најподеснија.

Демократију можемо одиста обележити на три начина. Најпре, можемо је обележити као систем слободе. С тим иде упоредо форма демократска. Затим, као систем политичких права. У овом случају можемо бирати између права бирачког по извесном цензу па узети за демократију систем у коме се узима као услов такав ценз да могу учествовати и средњи сталежи; и између бирачког права без ценза, општег бирачког права. Неко би можда предложио да се обележи као демократија систем у коме и жена има право гласа. Али свакако то би служило као критериум за разликовање ступњева у демократији. Најзад можемо као демократију обележити систем у коме сваки има право опстанка, поред слобода и политичких права.

Како ћемо је обележити ствар је целисходности. У то питање нећемо улазити детаљно. Најзгодније је изгледа обележити је на први начин. Тако обележена, она се може довољно јасно разликовати од апсолутизма. Кад се тако обележена, могу се разликовати ступњеви и може се направити разлика између формалне и социјалне и између формалне и садржајне демократије какву смо ми учинили у поменутој брошури. Таква класификација најзад одговара највише општем схватању.

Тако (на тај први начин) смо је ми у ствари и обележили у својој поменутој брошури и истовремено извршили класификацију, само недовољно прецизно, по свима момен-тима. Наравно, да је ми нисмо јасно извели. Нарочито уноси забуну, што смо предложили за форму демократску нарочите називе (уставна монархија и т. д.), а насупрот тој форми као демократију смо назвали систем општег права гласа или опстанак у коме индивидуа има право на опстанак. Требало је међутим учинити разлику између демократије по форми и садржини на горњи начин.

Ма како ми дефинисали демократију, то никако не дира у факта која смо констатовали о демократији (на пр. фазе демократије), као ни у питање о њеној вредности.

Исто тако, то никако не дира у практичну примену идеје о демократији, примену коју има да изврши један судија или

један администратор или један законодавац. На пр. да ли ће један судија или један администратор или један законодавац узети да ли у нашој држави, под данашњим уставом има индивидуа право опстанка, не зависи од дефиниције о демократији, већ од позитивних правних прописа и од задатака које је сваки од поменутих чинилаца себи поставио и које може поставити радећи у границама закона.

Ми налазимо да појединац има то право. Али мн то доказујемо не позивајући се на појам о правој демократији, него на тумачење устава и закона и на сам метод тумачења, или чак на социјалне тенденције о којима правник мора да води рачуна. Ако се баш позовемо на то да је права демократија она у којој индивидуа има право опстанка, ми ћемо се позвати и на то да постоје већ елементи у садашњем правном систему за то, да се „тежи“ таквој демократији.

Б. Тасић.

Женско питање у борбеној фази

Ту скоро чиновници из целе земље имали су свој конгрес у Београду. Поред осталих питања претресан је на томе састанку и пројекат чиновничког закона. Реч је пала *да удаше жене не треба примати у државну службу.*

За нас је врло важно хоће ли се овај пројекат закона примити или не; исто тако је од особите важности да ли ће се баш тај члан који се тиче удатих жена усвојити. Али оно, на чему се жене државни чиновници морају нарочито задржати, а што је највише за жалење јесте: да такви предлози потичу, не од министарских комисија, већ од самих наших колега.

Кад би ове идеје долазиле из Министарстава, онда би се могла имати бар једна утеха, да те идеје, макако погрешне биле, спроводе људи који пред собом имају неку општу државну корист. И мада би ови предлози потицали одозго, не би за жене били опасни, јер би оне могле у својим професионалним удружењима наћи заштите.

За државу као заједницу, и сваку класу чиновника, велика је штета и опасност кад се при распоређивању послова поставља питање: кога је пола интелектуални раденик. је ли ожењен или не, да ли је добро ситуиран или није. Треба да се пита само: има ли квалификације за поверени рад и врши ли га савесно и са успехом. Сви остали разлози отпадају. Највећа неправда и опасност постоје у генералисању. Није правило да су девојке у опште паметније, вредније, савесније и тачније од удатих жена државних чиновника. Као што међу једнима има интелигентних, вредних и исправних, тако и међу другима. — Сваки старешина од својих чиновница нека тражи савесно испуњавање дужности, без обзира на њихове породичне ствари. Јер као год што је штета да су људи вековима из државних послова елиминирали жене, чија би сарадња извесно учинила да друштво данас друкчије стоји, исто тако био би грех уклонити из државне службе удате жене, међу којима има извесно савесних и вредних раденика. *Државничка мудрост не састоји се у елиминирању раденика и раденица, већ у одабирању без обзира на породичне прилике.*

Из мушких гимназија у Београду из „колегијалних“ принципа уклоњене су све наставнице које су са пуно љубави и много успеха у њима радиле.

Уклоњене су наставнице да направе место наставницима! При распоређивању наставника и наставница морају се на прво место ставити интереси деце и наставе. Створене прилике после рата захтевају да се много већа пажња у школама обрати на васпитање ученика и ученица. Са новом државом дошле су нам и нове дужности. Кад се са надлежног места чују речи: Нећемо школе које фабрикују чиновнике, већ школе које стварају људе, онда, ни наставници, ни наставнице, не смеју захтевати такав распоред како ће што више колега доћи у Београд, а што мање колегиница у њему остати; већ размештај који ће за сваку гимназију дати тако формирану колегију која би колективно и солидарно утицала на развијање и потенцирање лепих мушких и женских особина. Наставнице имају да пренесу на мушку децу нешто од своје питомине и нежности, а обратно професори женској деци да даду нешто од своје отворености и смелости.

Јер, и мушко и женско дете, да буде потпуно развијена личност, корисна друштву и себи могу васпитати заједно човек и жена. Имајући у виду да наставнице нису из мушких гимназија уклоњене из принципа, већ из себичних разлога, налазимо да треба равним начином и одговорити: захтевом да се из женских гимназија уклоне сви мушки професори.

Прелазимо на једну неправду учињену женама државним чиновницима која је, изгледа нам, најтежа и најкомичнија.

Пре извесног времена шефовима појединих надлештава почеле су стизати наредбе да се жене државни чиновници изјасне: јесу ли припадале комунистичкој странци, да ли су биле уписане по комунистичким организацијама и мисле ли и даље у њима да остану.

Пред изборе за Конституанту где је требало да се одлучи судбина жена, исто тако као и људи, ни у једно надлештво није дошао никакав акт ни званично, ни незванично, ни отворено, ни у поверењу, да жене државни чиновници кажу: припадају ли којој политичкој странци, јесу ли у политичким организацијама, има ли међу њима једне једине која би се могла кандидовати као посланик за Конституанту? На тај би се начин још онда могло дознати, да ли има жена активних чланова појединих и антидржавних и државотворних странака политичких; још тада би влада била начисто, а ми бисмо имали задовољство да, поред посланика госпде, газда, бегова и другова видимо и женс. Влада би још онда могла да чује њихова мишљења, погледе и схватања о разним државним, политичким и социјалним питањима —

Данас кад је свима познато да ни у гресима ни у заслугама ни едне наше политичке странке нема удела ниједна жена — као политички радник, откуда то, да се сад кад је комунистичка странка растурена, посланици њени на оптуженичким клупама, не тражи ни више, ни мање, него: изволите другарице, са друговима у затвор, да одговарате за оно што не знате, да вас казимо за оно што нисте урадиле, и може бити да вас, чак, и обесимо за оно што бисте учиниле да су се однекуд сетили другови Лењин и Сима Марковић да и вас питају!

Кад је Наполеон питао г-ђу Ролан: „Госпођо, од кад су се жене у Француској почеле бавити политиком“?, г-ђа

Ролан је одговорила: „Сире, од кад су и њих почели гилотинирати“!

Наше жене, државни чиновници, још се не баве политиком, и ако их влада зове у државни затвор.

Кад је „Женски Покрет“ повео акцију за право гласа женама, онда су баш неке наше учитељице биле противне, сматрајући да ће увођење жене у политику ослабити породицу, па и нацију. На тај начин оне су се, у начелу, сложиле да је акција Женског Покрета у том правцу анационална.

Ми смо, до душе, знали шта чека наше „анационалне“ просветне раднице, али нам се никад није рекло, ваљада што се то подразумевало, шта би меродавни учинили са учитељицама, познатим и признатим националним борцима и осведоченим радницама на просвети и државном јединству.

Њихове колеге из Министарства Просвете, пензионисући неколико одличних учитељица, кад је још рано било да оне оптерете пензиони фонд, рекли су нам шта и националне просветне раднице одатле чека.

У пензионисању тих учитељица, поред тога што видимо познату трагику свију робова истинске службе, ми запажамо још један комичан начин тумачења женских способности

После смрти једног од наших знаменитих политичара рекло се — и с правом — у свима некролозима да га је нестало у најбољој снази за рад. Већина пензионисаних учитељица са тридесет и две године службе истих је година као и пок. Драшковић; оне, и ако имају велики број година службе, немају велики број година старости, јер су своје службовање почеле од петнаест година, по свршетку петог разреда В. Ж. Школе. —

И ако смо далеко од тога да поредимо пензионисане учитељице са знаменитим политичарем, ми бисмо ипак могли рећи, да су оне за своју професију биле оно исто, што и пок. Драшковић за своју врсту послова.

Те отуда излази: један човек рођен 72-ге год у најбољој је снази за рад, једна жена рођена истих година: истрошена, излапела, неупотребљива, непотребна!!

До сад смо знали, да постоји мушка плата и женска, мушки морал и женски, мушки патриотизам и женски, најзад смо дознали да има мушки календар и женски!!

Но тај акт нас интересује са друге тачке гледишта. Кад се мало дубље у њ' загледа, види се пут којим би требало учитељице да иду. Искуство их само гони, да раскину са старим традицијама и да, баш оне саме, отпочну једну снажну акцију за право гласа женама.

Јер без политичких права њих Мин. Просвете никад не третира као личности с обзиром на њихову вредност и заслуге, већ као жене у односу према човеку: као младе девојке гоне их по селима, удатим узимају половину дневнице, ако остану неудате бацају их у пензију.

Ништа њима не вреди што су одличне учитељице, жене које за собом имају велики број година истинске службе; уживају код деце љубав омиљених васпитача, у грађанству глас великих патриота; што су као национални борци за време мира развијале националну свест, за време рата уздизале дух и морал код народа, једном речју зидале темеље Југославије и у те темеље узидале један део своје душе.

Од њих више вреде истакнуте партизанске личности, јер оне и ако нису вредност ва нацију, представљају добит за партију. Па зато се данас тим учитељицама, борцима, за нацију предпостављају људи борци за партију и ако су они, и за време мира и у доба окупације експлоатисали наш радни народ, потписивали се да су Бугари, скупљали прилоге за ареоплан „Орел“, дар бугарском цару Фердинанду и „мајци“ Бугарској.

Да али, ти исти људи, који су са бугарским и немачким војницима и официрима за време окупације на трговима викали: „Живео“ Фердинанду и Виљему, проламају на истим трговима ваздух, вичући на митинзима „живели“ вођама партистким.

А учитељице, без политичких права, одличне или не, културне раденице, младе, старе, удате, неудате, вредне, лење, интеллигентне, глупе, остају интелектуалне служавке, чијих се газда само имена мењају, а изгледа остају исти.

И најзад, једна монструозна примедба учињена је на Конгресу државних чиновника: жене, државни чиновници уносе неморал својим држањем, те би зато из државне службе требало уклонити све без обзира. — О томе би се могли писати

Кад је Француска седамдесете године била руинирана и растрзана, велики Гамбета је рекао: „место ових трзавица и хаоса у нашој земљи треба успоставити ред и једнакост. Француској је потребан један моралан поредак, јер светом влада ред. Оно што ми хоћемо у једној националној републици то је неговање реда: републику реда и ред републикански“,

Од 1871—1876 год. Гамбета је у свима француским ва-рошима вршио једну ватрену пропаганду, и гласовито понављао ове речи: треба препородити ову земљу, препородити њене обичаје, *уништити зло, које је узрок наших свију зала: незнање*. Зато има само један лек: образовање свију. На крају своје каријере он је те исте речи понављао са апсолутним убеђењем: „враћам се увек оној својој основној опсервацији: нема проблема социјалног и политичког, који би се могао разрешити другим начином него васпитањем и образовањем свију.

И зато су од седамдесете године водили француску државну и просветну политику државници као што су Дири Рибо, Флери, Поенкаре и други. И ти људи, по примеру великога Гамбете, умели су да пронађу све латентне енергичности, велике, али скромне, способности, истрајне радне снаге да их метну на њихово место и до последњег трунка њихове снаге искористе за велике циљеве француске државне политике.

Је ли потребно и у нашој држави препородити обичаје и навике, а у исто време увести ред и једнакост? Или се мисли да то само треба републикама, а у монархијама се тај препорођај и увођење реда врши само неким чудотворним начином?

Мора се прекинути са тим обичајем да више вреди за државни посао најгорји човек него најбоља жена, а нарочито завести ред да се у једној заједници плаћају само они који раде. Нигде ни у једној држави нема толико пензионера као код нас. У другим земљама ако се лекарски докаже *пошлуна* неспособност за рад добија се пензија. Има жена и људи код нас који су служили државу само десет година, а пензију примали 30 година. Међу овим пензионисаним учитељицама последњим распоредом, има жена које могу живети још тридесет година. И онда излази по нашој навици и реду:

за сваку годину рада једна година седења. То је од уједињења, а пре тога: за годину рада три нерада.

Ако се наша земља ичим препороди то ће бити радом. Тај се рад мора ценити, награђивати, распоређивати а и одбацити, само у циљу државних, заједничких интереса.

Уклањање удатих жена из државне службе, премештање наставница из мушких гимназија, тврђење да жене државни чиновници уносе неморал, давање половине дневнице удатим женама државним чиновницима, пензионисање учитељица — то су симптоми који показују да женско питање улази у своју праву фазу, т. ј. прелази из теориског расправљања у борбу за опстанак. Та се борба нашим женама намеће и оне је морају прихвати. Али без политичких права оне ће у ту борбу ући без изгледа на успех.

Милева Петровић.

Жене као судије и адвокати.

Оно, о чему се у Русији расправљало још год. 1875., у Италији 1883., неколико година доцније у Белгији, Француској, Швајцарској, Холандији, Данској, Шведској и још у неким европским земљама, а скоро свуда правилно решавало; — оно, што је већ од год. 1869. у Сједињеним Државама Америке либералним тумачењем постојећих закона повлашћено, а законом од 15/II. 1879. прописано било — о томе се данас код нас почиње да размишља.

Размишља се: *да ли да се жени дозволи да буде судија и адвокат.*

До тог размишљања дошло се самом природом ствари и потребом.

Искрснули су захтеви организованих жена који гласе: *Тражимо да жена, која је свршила правничке науке и положила прописане испите, може бити адвокат и судија.*

Захтеви дошли у прави час, када се стварају закони о судијама и адвокатима. Многи ће у овим захтевима видети нешто неосновано, незрело, можда опасно и за правду и будућег судију, али ће ако покушају да то докажу наћи сву

силу праведних разлога, на које се ти захтеви жена ослањају.

Савестан модерни законодавац који има да се осврне на све што засеца у право модерног држављанина повешће рачуна и о овим захтевима.

Модерни законодавац разликује се од оних правника из средине прошлог века, који у том питању овако пресуђиваху: достојанство судског звања не дозвољава да жена, преко модерне хаљине обуче тогу на модерну фризуру стави борет (поводом случаја сињоре Лидије Поет, која је год. 1883. промовисана на част доктора права на туринском Универзитету); он се разликује и од футуристичког шведског законодавца, који даје шведској жени право на адвокатуру, пре но што Шведска има и једног женског јуристу. Шведски законодавац је морао чекати неколико година док њезин први женски правник г-ђа Ана Виксел, позната поборница за женска права, није свршила правничке науке и могла ступити у адвокатску службу.

Наш модерни законодавац има реалнију базу на којој може изградити закон, који ће нам дати оно право.

Он има пред собом жену квалификованог правника. Није код нас мали број жена, које оспособљене чекају да им нови закон да право да штите правду. Уз то он ће имати у виду ону истакнуту духовну особину жене да се уноси у најсложеније карактере и притајена душевна стања човека, ону духовну особину којом се схвата психологија криминалитета.

Нико данас не страхује да би се могло десити да се наши реформатори позову на старе законе у којима нема говора о томе да жена буде судија и бранилац (као што су то чинили француски реформатори на почетку XX. века гледајући у Наполеонов закон од г. 1810.) Они знају да стварају *нов закон*, за *нове људе* и несумњиво ће га створити да одговара своме добу.

Пред нама су пројекти закона о судијама и адвокатима. Оба не садрже у себи ничег, што жену искључује из судске службе и адвокатуре. Ослањамо се на члан 1. првог пројекта који гласи:

„Судија може бити *сваки држављанин* Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, који је редовно свршио правни факул-

тет, положио судијски испит, има 25 година живота и испуњава законске услове за државну службу.

И јавни правозаступник може бити судија, ако је положио правозаступнички испит и вршио најмање две године правозаступничку дужност“.

Члан 1. другог пројекта овако гласи:

„§ 1. Адвокатура се стиче уписом у именик адвоката.

§ 2. У именик адвоката може бити уписан само онај који докаже следеће услове:

а) да је држављанин Краљевине С. Х. С. ;

б) да је способан за правне послове;

в) да је свршио правне науке и положио у Краљевини С. Х. С. прописане испите;

г) да је по свршеним правним наукама и положеним испитима *практиковао на начин* и за време како је то законом прописано; и

д) да је *положио адвокатски испит*“.

Та два члана јасно казују да нови пројекти закона о судијама и адвокатима не искључују жену из правде.

Ради сравњења са досадањим стањем тог питања код нас према стању у страним земљама износимо неколико примера и статистичких података:

Америчанка Mrs. Арабела Менсфилд иступа г. 1869. пред суд као бранилац; за њом Mrs. Килгор, и чувена јуристкиња Белва Локвод (1879.), која је у својој пракси добила више од хиљаду парница; близнакиње Mss. Колорове, ради својих великих способности, долазе у службу високом суду у Вашингтон. Осим што у свим америчким државама жена суди и брани, дато јој је то право и у Канади и Аустралији још у прошлом веку. Европа то право даје жени тек почетком XX. века. У Француској закон од 1. децембра 1900. даје жени право на адвокатуру; (Францускиње — адвокати одлазе и у Алжир). Исто дају и неки кантони Швајцарске, па Холандија, Норвешка и Шведска; Данска подељује жени то право законом од 6. априла 1906. — У Русији је год. 1909. гђица Флајниц припуштена пред суд као правозаступник; у исто доба у Хамбургу Dr. jur. Ана Шулц. Статистика, која је дошла из последњих предратних година казује да је у Паризу било у то доба 19 женских адвоката, у Хагу, Амстер-

даму и Ротердаму по неколико, а где год као такве раде, много су тражене и раде са особитим успехом. По тој статистици у Америци је било преко стотине жена судија код виших судова, а неколико хиљада код нижих.

И нашу жену смемо са поверењем очекивати у служби правде.

Зорка В. Јанковић.

Naša anketa: Žene i političke stranke

Žena — kao javna radnica, postala je danas sposobnom i svjesnom, ravna muškarcu, a prečesto puta daleko savjesnijom još od njega. Njena snaga izrabljivana je isto tako, kao i snaga jednog muškarca — radnika, ali ipak ona u javnosti nalazi vrlo malo priznanja, naprotiv ona je u svemu prikraćena i zapostavljena.

Svakako, žene pa bile one koje mu drago kategorije, nemaju ni od koga šta očekivati, a pogotovo od muževa ne, nego jedino sredstvo i put da same sebe zaštite, jest taj, da se međusobno potpomažu i da se same bace svom dušom na široko polje socialnoga rada.

Socijalno uređenje ne dolazi neposredno odozgora. Zakonodavna tijela svih država su sama po sebi konzervativna, te samo polako stvaraju napredne ustanove i to pod pritiskom duha vremena. A duh vremena je uvijek ono, što osjeća i traži većina t. j. široko mnoštvo naroda. — Napredni pojedinac daje nove ideje, ali od njih nema koristi dok te ideje ne prodru u masu i dok ih ova ne usvoji i ne prisili zakonodavna tijela da ih oživotvori. —

U tome smislu, treba dakle, da mi žene poduzmemo zajedničku borbu: da razvijamo ženu kulturno u najširim masama, i da uđemo u sva upravna i zakonodavna tijela, odakle bi uticale na napredno uređenje društva.

Zakonita zaštita žene radnice i zaštita žene u opće već je dugo jedna od najvažnijih tražbina sviju naprednih žena, ali da bi se ovo uzmoglo polučiti, nuždna je potreba da se sve žene bez razlike usko ujedine i da se stave pod okrilje zajedničke i čvrste organizacije.

Za danas nikako ne bismo smjele rasturati svoju snagu dajući saradnju kojoj od naših muških stranaka, koje su do danas, sa me-teorskim izuzetkom, ignorišući prelazile preko naših opravdanih zah-tjeva. Tek kad se budemo izjednačile u svima pravima sa muškar-cima, mi ćemo se svakako grupisati po partijama u koliko one budu zaštićavale naše klasne interese. Od doba ulaska žene u naše partije, partije će se reformisati u toliko, u koliko će sadržina njihovoga rada biti u stvarnijim, bitnim potrebama našega društva.

Za danas *složan i nesebičan rad* jedino bio bi kadar da stvori i postigne ono što nam pripada. Ovakav rad izbrisao bi mnogo ne-sreće i bijede, doprinjeo bi da bi se mnoga žena osvijestila, kada bi joj druge svesnije pružile ruku pomoćnicu.

Pokažimo svojom mnogobrojnom i čvrstom organizacijom koliko smo svesne svoga rada.

Doduše, zadatak, koji je postavljen vrlo je velik i smion pot-hvat, kad uočimo mrtvilo, koje oko nas vlada, nepovjerenje koje na svakome koraku susrećemo, slabu pomoć i neznatna sredstva, koja nam stoje na raspoloženju. Ali rad, ustrajnost, volja i nesebičnost čine čuda! Nesmijemo zaboraviti, da je ovo za nas značajno doba, u kome nesmijemo živjeti sitničavim životom! —

Nesmijemo zaboraviti, da se poslije našeg svakodnevnog rada za opstanak prihvatimo i socijalnog rada, koji neka nam bude jedina zabava, a koji će nas dovesti do konačnog uspjeha. —

Anka Šuligoj.

Б е л е ш к е.

Рад Законодавног Одбора. Пројекти закона појединих министарских комисија подносе се на претрес секцијама За-конодавног Одбора. Како у комисијама за стварање закон-ских пројеката ниједан члан није жена, то ми већ у самом почетку доживљујемо изненађења. Пројекат закона Мини-старства Просвете одузима жени учитељици основне школе право управитељице; осим на чисто женској школи. Без сумње и само на ту школу ограничава право надзора надзорника жене. По коме праву онда млада, истом свршена учитељица у забаченом селу на школи са једном учитељском снагом

врши дужност управитеља? И, да ли се то право жени учитељици одузима у васпитном циљу? (Сем, наравно, горенаведеног случаја, који одавно постоји, пре но што су учитељице добиле право на управитељице које датира од пре годину дана).

Кад се у горњем случају одузима дато право, шта ће бити са нашом надом да средња и стручна настава женских школа буде поверена женама директорима. Јер доиста, нигде веће неприродности нема као код нас, где су директори средњих и стручних школа мушкарци, и *чак директори женских интернаша мушкарци!* Изгледа да се толико деценија уназад боље радило него данас. Кад је Београд пре толико времена имао једини женски завод, и кад су у њему у недостатку женских наставника већи број били мушки наставници, тим је заводом управљала жена (Миловуковица).⁴

Имамо ли се чему надати од нових уредаба Министарства Пошта и Телеграфа? Хоће ли и надаље бити озакоњена она свирепа неправда где жена чиновник поште и телеграфа поред свих квалификација и беспрекорног савесног рада, деценије, две и три проведе на једном и истом шалтеру — ни једног корака даље у каријери, док јој је шеф мушкарац, често пута само са 5 година службе и мањим квалификацијама? И да ли ће те дугогодишње раднице са очајним страхом мислити на дане кад могу постати неспособне за даљи рад, јер би онда биле на улици, јер немају права на пензију, јер су указне тек од пре годину дана? Хоће ли Законодавни Одбор смети обићи ту неоспорну правду да им се године рада признају за указне с правом на пензију?

И тако даље у недоглед воде страховите неправде које се чине свима женским државним чиновницима. Ми нећемо и да посумњамо да ће се оне и даље одржати.

Комисија која спрема закон Управе Фондова не треба да заборави да се то тако тешко стечено право на указ жене чиновника не сме и не може тако скупо платити као што се већ чује да се мисли учинити: да жене чиновници имају да плате сав улог за пензију од дана наступања своје дужности.

А шта да каже жена кад стоји пред пројектом закона Министарства Правде. Тамо су јој крњили права као радници, овде су је лишили права као личности, као члана брака, као

члана друштвене заједнице. Стидно је спомињати колико је досадањи грађанским законом жена понижена била. Она по њему збиља није била човек него неко средње биће, нека врста мелеза, који се још до права личности човека није узвисио. И чудо! дивно чудо, да тај мелез рађа потпуног човека, коме припадају сва грађанска права! Али је још веће чудо што упоредо са њим рађа истог таквог подобног себи мелеза, опет жену. И чудна игра природе! Стално се они тако укрштају. И никад тај потпуни човек, оличен у мушкарцу, да оплемени тог мелеза, или бар тај мелез да дегенерише тога човека. Него стално резултат исти: он се рађа племенит, она и на дање мелез. Док код осталих врста животињских бива друкчије. Или је овде случај да је оно што се не да и не може више укрстити, т. ј. једна врста у два своја облика, са два своја специфитета. И ми ту специфичну одлику жене сматрамо негативним особинама једне врсте!

И кажу да ће нам се сад дати оно, што нам се столетима одузимало:

- 1). Право да свога родитеља наследимо као и мушкарац, брат нам;
- 2). Право да наследимо свога друга у браку, као што и он нас наслеђује;
- 3). Право да као удате управљамо својим имањем;
- 4). Право да као удате имамо правну способност;
- 5). Право да као мајке будемо стараоци своје деце;
- 6). Право да се са пијаницом, блудником и моралном пропалицом у браку можемо развести;
- 7). Право ванбрачног детета да поред мајке има и оца, да има сва права законитог брачног детета.

И сад доста! Не тражи више! То даље би било национално! — То је несрећа за народ! И даље остани од гласа протестног кад се легализује проституција која те и у кући и на улици чини правим белим робом. Каква иронија — до сарказма, кад се прича да Европа устаје противу источњачке трговине белим робљем, а код своје куће ту исту трговину озакоњује. И данас, кад се дају пови закони, ти жено мораш остати по страни. И данас ће мушкарци из неких виших разлога, можда из интереса народног здравља! — оставити слободу мушкарцу у проституисању; никаквој контроли он не сме

бити подвргнут — прегледају се за то жене. Њему је слободан пут и у брак; и тамо он улази без санитетске легитимације. Он је слободан, неприкосновен. Жена је роб, предмет — ствар. Колико сексуалног егоизма у мушкарца да заборавља чак да је та жена мајка његовога сина. И да све те грешке закона који њему даје задовољство неограничене слободе, доносе његовој ћерци ропство и патње. Али он иде толико далеко да жртвује томе и своје здравље и здравље свога сина. И у толиким низовима година ни једне искрице у мушкој свести која би подигла глас против таквих закона!

И још нас питају што ће нам право гласа? И још нас наглашујући називају „суфражеткињама“.

Јесте, хоћемо право гласа, јер је то право јавнога рада. Јер ћемо тако све укупно гласати противу легализовања проституције; јер ћемо све скупа гласати за санитетску контролу оних који ступају у брак; јер ћемо све скупа гласати противу производње и употребе алкохола као чулног уживања; јер ћемо све до једне изгласати максимум буџета за заштиту напуштене деце, јер ћемо гласати противу биоскопа и кабарета са заводљивим програмима који куже душу наше младежи; јер ћемо све бити за стриктно примењивање санитетских закона за одржавање народног здравља; јер ће нам прво бити да улице којим иду у школу наша деца не буду сметлишта (и још горе нешто), и не буду вратоломне и опасне чак по живот деце. Чисте улице, здраве зграде, развијена деца биће нам репрезентација пред странцима.

Не тражимо право гласа да га употребимо, као ви што сте га употребили. Ви продужите и даље рад на партиској борби и борби народа, ми хоћемо рад на социјалним питањима. Ми нисмо ни радикали, ни демократе, ни републиканци, ни комунисте, ни сељачка странка. Не, господо, немамо поверења ни према једној мушкој странци. Ми смо жене. И то жене свога завичаја, свога народа, својих животних интереса. Нећемо оно што нема ослона у особинама нашег народа. Ми смо жене, али не у противничком табору према мушкарцу. Ми смо у противничком табору према начину његовога јавног рада. Ми хоћемо и мужа и сина, и оца и брата, ми хоћемо и друга у најлепшем смислу те речи, али здраве,

срећне и племените, јер то ће бити и наше здравље и наша срећа и наше савршенство.

Загорка Стојановић.

Адвокатура за жене. — У последње време настао је у нас живљи рад на законодавству.

Један од многих законских пројеката, завршених у последње време, је и пројекат закона о адвокатима, израђен од нарочите комисије. Тај је пројекат објављен у септембарској свесци „Архива за Правне и Друштвене Науке“; а у октобарској свесци оштампано је и одвојено мишљење једнога члана комисије на које желим да скренем пажњу читаоцима „Женског Покрета“.

Г. Драгић Солдатовић један од најспремнијих судија Касационог Суда и један од наших најбољих правника, заступајући гледиште да и женама треба дати право на адвокатуру, вели у томе свом мишљењу ово:

„Налазим, да би изриком требало допустити и женским лицима (а не само држављанину у чл. 2.), да могу постати јавни правозаступници, кад испуне све услове, који се овим законом траже. — После овог рата, јасно се види, да је женскиње показало своју велику способност за многе послове, за које се није раније мислило, да је у стању да их ради. Женскињу је допуштено да буду указни лекари, инжењери, професори и ш. д. На нашем правном факултету има их близу 300, те зато држим, да им не би требало затворити врата да могу ступити у адвокатски ред, јер то неће бити на штету угледа адвоката, а међушим модерни закони као швајцарски, француски и др. то допуштају“.

Сматрам за пријатну дужност да нарочито истакнем овај пример друштвене увиђавности. Он показује да се и у нас код умнијих људи, у време када се ради на постављању солиднијих основа за наш друштвени живот, почињу дизати гласови противу предрасуде: да жене по својим интелектуалним способностима још нису сазреле да буду изједначене са мушкарцима.

С. М. Јовичића.

Једно важно питање. — Једно врло важно питање почело се код нас претресати: питање о закону по коме свештеник неће моћи да венча двоје док не донесу уверење од лекара о своме здрављу.

Доиста, ништа није страшније него брак болесних људи. Толики случајеви сведоче нам у таквом браку рану смрт једног од супруга. Особито је то случај код туберкулозних.

На жалост, врло су чести случајеви да мушкарац болестан од полне болести улази у брак. Тада је, са малим изузетком, жртва исте болести и жена, а ако има деце она испаштају родитељски грех. Није редак случај да отац доживи страшан крај свога детета: смрт у санаторијуму, лудници и т. д.

Зар није прави злочин болестан ступати у брак и рађати децу? И зашто до данас није донет закон којим би се спречио такав злочин. Шта је мушкарце руководило да ћутке прелазе преко тако важног питања? Је ли то доказ њихове велике бриге о народном здрављу?

Желети је да се овим питањем позабаве госпође и господи лекари који би нам могли о томе дати из своје праксе интересантних података; а они би били најбољи документи за неопходну потребу доношења горњег закона.

Зора Станојевић.

Планинке (*Girl qui des*). *Један позив нашем просвећеном женском свешу.* Скаутски начин васпитања мушке омладине који је и код нас познат као Четништво (мали четници — извидници) раширен је у целом свету. С правом можемо назвати овај светски покрет као један моћан фактор у реформи васпитања народне омладине. Поред своје несумњиве вредности за физичко васпитање дечака он их практично спрема за живот, развија код њих подесним играма, утакмицама и стварним радом самосталност, самопоуздање, појмање дужности, облагорођење душе и љубав према бижњем. Али осим тога он има и велику вредност у погледу опште човечанском. После крвавих светских ратова рађа се идеја о миру и братству међу народима. Ми смо видели све страхоте рата и ни један културан и душеван човек ни жена не може пожелети ни помагати рат. И место сејања мржње и освете, почињу културни људи и жене свих народа мислити на слогу и љубав међу народима који једини могу донети напредак и срећу човечанству.

Подједнако васпитање народне омладине у љубави према ближњем, морално подизање и готовост да се жртвује за

добро другога може само допринети да се идеја о миру међу народима развије и победи досадашњу мржњу и освету.

Скаутизам који тежи да изведе код свих народа подједнако и морално васпитање и братимљење народа, доиста је најбоље средство за постигнуће ове сврхе. Рачунамо да ће нас жене а нарочито *матере* најбоље разумети и помоћи овоме начину васпитања омладине.

Оно што је скаутизам за дечаке то је и за девојчице покрет „girl qui des“ — удружење планинки које је код нас такођер покретано. Као што се дечаки спремају за свој будући позив добрих грађана, тако се планинке спремају за добре грађанке, домаћице и матере.

Свуда у свету покрет „girl qui des“ узимају у своје руке женске организације, што је сасвим и природно, као најподелније и најспособније за тај васпитни посао.

Планинка се развија телесно погодним играма и излетима у слободној природи, у летњим логорима и разним здравим спортовима на суву и води. Практично се вежба у примени хигијене и нези болесника и деце, у домаћинству и вештинама. Планинка допуњује своје школско и домаће васпитање и развија се морално учећи се да воли ближње да чини добро и да буде корисна.

Скаутизам је прихватило друштво за потпомагање, васпитање и заштиту деце, оно издаје и нарочити лист „Извидницу“ (раније „Соколић“) за обуку у скаутизму. Друштво би радо прихватило и покрет планинки кад би нашло довољно одзива и *помогаца* у женском покрету. И као год што је оскудица у здравом и практичном штиву за мушку омладину, исто тако је још већа оскудица управо потпун недостатак у добром штиву и листовима за образовање женске омладине. И у томе правцу очекујемо и чинимо позив женском покрету да нас помогне да што пре дође наша женска омладина до свога листа „Планинке“ преко кога би се најуспешније ширила хигијена, спорт, практични женски радови, домаћинство и сузбијање ружних навика које све више хватају маха код женске омладине.

Познавајући истрајност и способност нашег просвећеног женског света, с правом се надамо да ће се овоме позиву одазвати и с пуно љубави помоћи овај покрет и задовољити једну преку потребу наше женске омладине. **Др. М. Поповић.**

Дом инвалида у Земуну. — Земун је постао место, где се бол и резигнација лече радом. Земун је престоница Инвалида. Та част као да му је дата, у име признања, за страдања његова.

Одмах по ослобођењу у дело је изведена идеја једног човека. Госп. Веља Љ. Рамадановић, оснивач и управитељ Дома и Школе Слепих Инвалида у Бизерти, уз припомоћ енглеског Relief Funda, ком на челу стоји Енглескиња Miss Mc Fie, уређује у Земуну Дом Слепих Инвалида.

Од самог постанка дом скреће на себе пажњу друштва и државе. Пре годину дана постаје државна установа, проширује се у Дом свих инвалида, коме је заштитник млади Краљ Александар I.

У дом улазе и деца. Одељењем слепих и даље управља г. Рамадановић, са неком посебном спремом и способности.

Ја не познајем сретнију породицу, но што је та идеална породица слепих. „Тата“ и „Мама“ следе деце, (г. Веља и г-ђа Катарина Рамадановић) за мене су социјални радници првог реда. Ја, као жена уносим љубав г-ђе Рамадановић изнад материнске љубави. Када би неко хтео доказивати да таква љубав не постоји одвела бих га да види гђу Рамадановић међу слепом децом и инвалидима. И видео би како се на њезин корак, на њезин глас испружају мале ручице и сазнао би како у радости дрхћу мале душе, јер ће их загрлити „мама“; а, ако се она нечујно крај њих створи, њихов опип не превари, ни у најповршнијем дотицају. Превелика мора бити љубав, која отвара исцеђену зеницу да назире светлост у мрачном животу човека. Никоја суза није тако тужна, као она, која се цеди из слепог ока. Ту сузу дивно утире гђа Рамадановић. Видела сам је много пута међу слепима. Никад ми се није учинила већа но о првој слави, коју је Дом Слепих Инвалида славио на Крстов-дан. Док су тако симпатичне помоћнице, девојчице из Дома за заштиту деце служиле многобројне госте, остала је она међу инвалидима. Са славским житом у руци приступала је слепим јунацима и залагала их њиме. Личила је свештеници, која пружа причест.

„Отвори уста“ — она му придржава главу, а он прима жито. „Сретна Слава“! — И редом тако. —

Таква слика жене, на позорници социјалног живота, код нас је све чешћа: То је појава *нове жене*, која се данас јавља свуда — па и код нас.

1. X. 1921.

Зорка Јанковић.

Конкурс одојчади у Лазаревцу. Како у државним пословима нашим тако и у приватној иницијативи све више се истиче рад на заштити деце.

Конкурс одојчади у Лазаревцу, приређен 30./X. о. г. од Министарства за Социјалну Политику и Америчке Мисије Д-ра Ридера је појава која нам то најбоље сведочи.

Конкурс одојчади у Лазаревцу може да служи као поуздана подлога за даљи рад на том пољу. Он је правилно схваћен и правилно изведен. Није за наше прилике обична ствар видети на окупу 650 одојчади са мајкама — сељанкама. Много је бистре свести, много здраве тежње показала српска сељанка, када је донела на углед своје дете и дошла да прими лекарску оцену и савет. Било је то преко очекивања. Хигијена деце почиње да улази у народне слојеве поузданим путем. Покушај ове прве изложбе одојчади дао је доказа да ће се моћи савладати оно, што се најтеже обара: предрасуда и неповерење.

Нарочито интересовање за ово дело Америчке Мисије и Министарства Социјалне Политике показаше друштва за Заштиту деце и београдске женске организације: „Народни женски Савез С Х С.“, „Женско Друштво“ и „Главни одбор Кола Српских Сестара“ послаше своја изасланства.

Изложба је била веома интересантна. По старости изложена су била деца од два месеца до две године. По здрављу и лепоти било је одабрано 150 деце за награду.

Америчка Мисија поделила је ове награде:

1. динара 400. — Латинка Ђурђевић из Јунковца.
2. дин. 300. — Лидија Филиповић из Лазаревца.
3. дин. 100. — Душан Лисковић из Лазаревца.
4. дин. 75. — Радмила Јелисановић из Лазаревца.
5. дин. 75. — Славољуб Јовановић из Лазаревца.
6. дин. 75. — Зорка Милошевић из Луковца

Оделење за заштиту деце и Министарство Социјалне Политике поделише: 14 награда по 30 динара, 21 нагр

20 дин.; остала за награду одабрана деца добила су по 10 дин. Свако дете, које је приступило прегледу даровано је рубљем.

У многим је заслуга Лазаревачког свесног грађанства што је та изложба успела у ово незгодно годишње доба.

У приређивачком одбору биле су и жене, међу осталима и председница Женског друштва у Лазаревцу вредна г-ђа Марковић.

Нека наше жене нигде не изостану у овим пословима!

З. Ј. В.

Добротворна Задруга Српкиња Книнских.* — Добротворна Задруга Српкиња Книнских основана је год. 1905.

Главни покретачи те Задруге били су: Марија Мандић, Марија Боровић, Марица Берић, Јованка Амановић, Даница Војводић, Ана Синобад и Јово Берић.

8. Јуна 1905. одобрило је намјесништво у Задру правила, и тако је задруга започела свој скромни рад. У прво вријеме био је рад ограничен; радило се само на хуманитарном пољу, а тек послије развио се тај рад и у просвјетни. Кад је 1909. године изабрана предсједницом г-ђа Вукосава Боглић, почео се опажати нагли процват задруге. Пошто је била у мјесту школа ручнога рада, добротворна задруга подупирала је сиромашне дјевојке и плаћала им школарину, да могу посјећивати ту школу. Осим тога набављала је задруга за дјецу дјечје листове, а настављало се и даривањем дјеце пригодом Божића и Ускрса одијелом и обућом, као и дијељењем припомоћи удовицама. Трошкови су све више расли па за намирење истих давале се успјеле забаве и сакупљавали добровољни прилози. Највећу заслугу стекла је г-ђа председница Вукосава Боглић оснивањем дјечјег забавишта год. 1912.

Поред забавишта био је одјел ручног рада за дјецу и одраслије, гдје су се примале дјевојчице бесплатно као и у забавиште дјеца, осим што је задруга плаћала учитељицу.

У најљепшем жеку рад дошао је свјетски рат и тиме је присилно обустављено свако пословање. Чланице нијесу кло-

* Извештај Книнске Добротворне Задруге приспео је касно и за то изостао из књиге Извештај Савезних Удружења за год. 1920—21 коју је Савез ове године издао. По молби Савеза штампамо овај извештај у листу.

нуле духом, надале се скоро добром свршетку, плаћале и даље учитељицу забавишта и његове просторије, сакупљале дјецу из околице и слале на прехрану у Хрватску и Славонију, у ком су им раду помогле и сестре Хрватице. Кад је свакоме синило сунце слободе, и када смо се сви надали обновљењу нашега рада, као у свим другим друштвима, долази најцрње доба наше задруге — окупација Талијана.

Тек сада могуће нам је да наставимо наш започети рад, од кога се много надамо, тим више што нас је држава припомогла обилном помоћи.

Данашње стање Задруге:

Чланови:	Почасни:	1 († Савка Суботић)
	Оснивачи:	8
	Редовити:	38
	Потпомажући	25

Свега: 72

Финансијално стање:

Концем год. 1920. финансијално стање било је 15.525 К.

Председница:

Вукосава Боглић.

Тajница:

Олга Покрајац.

Потпресједница:

Љ. Јовић.

Borba Amerikanki za politička prava. — Америка је земља, у којој жена може бити задовољна, да је жена. Велика је њезина власт и њезин uticaj на муža. Аукторитет јој врједи већ зато што је жена. Ради власти и поштовања, које уживају у Америци жене, познати шпанјолски писач Blasco Ibanez зове Америку „Женски Рај“ (Woman's Paradise). Али премда је уживала такво поштовање и такви ауторитет ипак дуго је потрајало, док је у Америци жена постала свеопће политичким фактором. Мужеви су се можда бојали, да ће своју моћ и свој ауторитет знати жена да искористи још више, ако јој се допусти улаз у јавни живот, па су непријатељски иступали против политичких захтева жена. Propaganda за изборно право жена прогутала је много новца, iscrpila је муого драгоцене енергије, неке су чак платиле и својим животом.

New-York „Evening Sun“ spominje Margaretu Brent, као прву америчку жену, која је присвајала иста политичка права каква су имали и мужеви. Она је посједовала велико иманье у Coloni 1647. не дуго послје доласка „Pilgrim Frathers“. Izjavila је да у интересу свoga иманья морала би имати право на једно мјесто у legislativi Marylanda.

Sto godina poslije toga, iste godine, kad je buknuła američanska revolucija 1776. jedna od najpoznatijih tadašnjih žena, jakim argumentima ustane da zastupa izborno pravo. Dok je John Adams sjedio naime u Konstitucionalnoj skupštini, koja je proglasila „Deklaraciju neodvisnosti“ priml od svoje supruge Abigail pismo, koje je glasilo ovako: „Čujem, da ste proglasili neodvisnost, pa u novom zakoniku, koji mislim, da će trebati da izradite, želila bih da se sjetite žena i da prema njima budete susretljiviji, nego što su bili vaši predšasnici. Nemojte dati tako neograničenu vlast u ruke muževa (linsband). Spomenite se da bi svi ljudi bili tirani, samo kad bi mogli. Ako ne posvetite osobitu brigu i pažnju ženama, mi smo pripravne, da se bunimo i ne smatramo se dužnima, da se pokoravamo ikakvom zakonu u kojemu nemamo ni glasa ni predstavnika“.

Pravi pokret za izborno pravo počne 1848. kad su gospode Lucretia Mott i Elisabeth Cady Stanton pozvale u New-York prvu konvenciju za ženska prava. Elisabeth Stanton bila je prva žena, koja je govorila na javnoj skupštini u Americi. Razočarana, što se na Svjetsku Konvenciju, sazvanu u Londonu 1839, na kojoj se je imalo raspravljati „ropsko pitanje“ nijesu pripustile žene kao odaslanice, postane ona prvi vođa u pokretu za izborno pravo.

Poslije spomenute konvencije od 1848. god. spominje se Susana B. Antony — žena, koja je snosila najoporiju kritiku javnosti, što se je usudila, da prigodom proslave stogodišnjice 1876. pročita Deklaraciju Žena za neodvisnost „Woman's declaration of Indipendence“ i što je glasovala god. 1872. Ali njezin rad nije bio uzaludan, jer je pokret za izborno pravo postepeno sticao simpatija i težnja za političkom jednakošću postane općenitom težnjom kod američanskih žena.

Naslijednica Miss Anthony bila je Miss Carrie Chapman Catt — poznata predsjednica Internacionalnog Saveza za izborno pravo žena, „International Woman Suffrage Alliance“. Ona je bila na čelu i Nacionalnog Udruženja Žena, koje se je bilo organizovalo u istu svrhu.

Političari su gledali na pitanje izbornog prava za žene prijateljskim ali dalekim okom. Nekoliko je država doduše bilo podijelilo izborno pravo ženama (9) ali do federalnog izbornog prava (Federal Suffrage) bile su još daleko, jer se je u Bijeloj Kući malo radilo u prilog toga pitanja, što je bilo potaklo Miss Paul u januaru 1917. da organizuje u znak perpetualnog protesta pred samim vratima predsjednika prvi tabor žena. Slijedećih su se godina izmjenjivali od dana na dan tabori žena od svih 48 država. Mnoge su od njih odsjedile i u tamni-

сана. Ова је метода променила држање председника и Конгреса, јер годину дана иза првог демонстративног тора, Амандмант је прошао у Доњој Кући и питање је дошло напекон пред Сенат а иза једне године и пол било је оно предметом распаве редовних засједанја Легијатура. Борба против ратификације била је у неким државима једна од најпоријих борба које се локални политичари сјећају, док се нијесу осигурале све ратификације, што је донијело женама политичку слободу, за коју су се залагале од утемељења републике.

Будућност ће показати, које ће се од многих пророчанстава испунити, или циничка опаска оћн Sharp Williamsa, сенатора Missisipi: да побједа или пораз изборног права за жене неће имати никаквих практичних послједика; или наде сенатора Sargenta, да ће жене побољшати политику, администрацију и владу.

Д-р Јелка Perić

Општински избори и жене. — Некада су и жене гласале. Удовице и све оне, које су управљале имањем својих родитеља, биле су примљене у општине, како би заступале своје интересе. Тако до 18-ог века. Још се дискутује о давању права гласа женама, али општинско право није у питању. Јер ако оне немају још потпуне политичке иницијативе, општине су више центри социјалнога рада. Жене не би требале да буду жртве политичког трвења.

Управљати једном вароши значи бринути се за њене улице, за њено осветлење, за паркове, хигијену, полицију, друштва за спортове, за разне разоноде, као и за пијаце, вазаре, шеталишта. Добар председник општине, добар одборник, није у ствари ништа друго до један виши интендант. Жена је интендант куће. Она располаже кесом за газдинство. Она се разуме у штедни. На опрези као мрав, боји се великих издатака, који бацају у вечито дуговање. И како би могли, не дати јој право? Има и још нешто више. Жене познају своју варош боље но мушкарци, који су по ваздан затворени по канцеларијама, заводима, или запослени у пољу. Оне посећују пијаце, оне изводе децу у шетњу, оне су непријатељице прашине, оне траже својој деци здраве забаве и добре лектире.

Скорашњи „Национални књијарски конгрес“ на коме је г. Max Leclere играо одлучујућу улогу, изнео је преко г. Maurice Privat, да је један од највећих разлога кризи књије

то, што нема библиотека. Жена чита много. Кад би она гласала, њен би се утицај осетио и на уређењу општинских библиотека, које често у провинцијама или и не постоје, или их има са по неколико старих распарених књига.

Сви они, које занима женско право гласа, утврдили су, да би општинско право гласа требало да буде прва етапа. То је тачно и наше мишљење, од тога бисмо видели само користи. Јер, на првом месту, градови морају припадати женама. Оне ће изнети своје погледе тражећи у првом реду да им куће буду угодне. Кад би жене гласале, мислите ли ви, да оне не би тражиле инсталацију гаса за сваку кућу, што би у осталом уштедило тоне и тоне огрева? И зар не би оне приморале архитекте, да кујну не сматрају као најгори ћошак у кући? Жене ће нам помоћи да улепшамо и преобразимо град. Пружиће нам помоћ и упутства, која не би требали да подцењујемо.

На идућим општинским изборима требало би и жене да гласају.

(Превела А. Р. Одавић).

Марсел Херо,
секретар Париске Општине.

Право жена у Данској. Данске жене имају више политичких права него што га имају жене других држава. Данске жене могу бити изабране за чланове парламента, и данас су већ девет жена народни посланици. Велики број жена изабрано је за општинске одборнике. У опште оне могу делати на свима државним звањима, изузев што за сада не могу да буду свештеници, судије и официри; оне се боре свом снагом да могу добити и та звања у својој земљи. У фабрикама и на разним пословима жене раде упоредо са људима и имају исту надницу. Свака жена има права на четири недеље одсуства за време порођаја. О деци одлучују више жене него људи, јер се сматра да су оне ближе детету него мушкарци и да оне боље познају детиње способности и наклоности. Код ванбрачне деце мајка води бригу о њему, а отац је дужан да даје законску новчану потпору. *У Данској жена има право по закону и на један део мужевљеве наг. аде.*

П. Божовић.

Политички успеси жена. — Избор још једне Енглескиње за посланика. Mrs Wintringham изабрана је за народнога

посланика као кандидаткиња независних либерала у Луту у Енглеској. Она је изабрана са већином од 791. гласа против два кандидата. Енглески женски кругови надају се много од новоизабраног посланика и рачунају да ће радити на реформама које се непосредно тичу жене и њенога права. Избор ове Енглескиње постао је врло популаран и лондонски Тајмс попраћа избор овим речима: „Нема сумње да су овде бирачи били на страни најбољег и најинтелигентнијег кандидата“.

Жене судије у Нев-Сут-Валону. Пре неколико дана наименовано је у Нев-Сут-Валону шездесет жена за судије. Ово је трећа државица у републици Commonvalth која поставља жене за судије. Прво је почела јужна Аустралија, а сад је дошао ред и на источну.

Жена у Шведском Парламенту. Прва жена посланик у Шведском Парламенту (Rigstag) изабрана је у Gotenbургу. Она је позната шведска феминисткиња Госпођа Хеселгрен, по професији трговинска инспекторка. Шведске жене поносе се у свакој прилици својим представником у парламенту и надају се да ће Г-ђа Хеселгрен имати још много колегиница у њему.

Жене на Вашингтонској Конференцији. Национална Лига Жена Бирача у Сједињеним Државама тражи да се именује једна жена која ће присуствовати конференцији у Вашингтону. Мирољубивост жена треба да се чује онде где се решава о светском разоружању. Том приликом Хардинг се захвалио женама на њиховом племенитом заузимању око светског разоружања, и напоменуо да је он убеђен да ће проблем разоружања бити решен на опште задовољство.

Зорка Станојевић.

Женска Политичка Школа. — У Лондону је професор Марије Мак Корти основала једну политичку школу за оне жене које желе да се посвете политици и теже за тим да доцније буду изабране у Парламенат. Она своје ученице учи како да се владају на јавним местима и зборовима, које гестове треба да праве, начин интерпелисања, читања говора, како да одговоре упадачима, како да импровизирају говор, једном речју учи их свему ономе што је потребно па да постану добре говорнице.

Ова је школа прва ове врсте на целој свету.

Жена у Јапану. — Јапан је земља шума и цвећа, и иначе богата земља; има богате руднике бакра, олова и сребра као и велико богаство угља. Ови услови чине те су Јапанци радни и вредни људи, одају се индустрији и производњи, које утичу на њихов културни напредак. Данас су Јапанци најобразованији народ на истоку. Јапанци се према својим женама, како у кући тако и у друштву, односе као са најинтимнијим пријатељем или другом. Јапанци, у последње време избегавају полигамију, тако да је сада врло мали број Јапанаца који имају по две или више жена.

Јапанка својом спољашношћу чини леп утисак. Њено отворено детињско лице и искрено срце јесте огледало њене чисте душе. Нарочито младе Јапанке имају пријатно лице и ону праву источњачку женску лепоту. Јапанска жена је вешта да се облачи. У свечаним данима појављује се око храмова у богатом и лепом оделу. Лице и врат бели, обрве гарави, а природно црвенило усана покривено је црвеном или златном бојом. Удате жене изгледају као лутке због овог бојадисања лица. У последње време и девојке и жене напуштају овај ружан обичај бојадисања. И просте жене из народа имају изванредно држање тела, племенит израз и дивне покрете. Одело Јапанке је просто а шарено. Оне носе тако звано *кимоно*: дугачку, пошироку хаљину, украшену преко прсију и омотану око кукова широким појасом, који је често тако широк, да допире чак до испод пазуха. Кимоно је око врата изрезан, има дугачке и широке рукаве који су удешени тако да могу да послуже као џепови.

Јапанке много пазе на чешљање косе. У својим домовима су врло пажљиве и гостољубиве према странцима.

Чувено је стрпљење и оданост Јапанке. Код ње важи: „Схиката га нам“, које значи: „ништа не помаже кад је ствар већ изгубљена“. Са том философијом Јапанка иде кроз живот Још од детињства Јапанка се учи: „Схиката га нам“. Мало Јапанче кад падне на земљу, разбије чело или нос, лежи неко време, затим устаје и трчи да се и даље игра. Не помаже ништа, не треба плакати! Било па прошло! „Схиката га нам!“

Жена у Јапану игра увек важну улогу. Почетак историје Јапана написала је жена. Јапанке врше све послове које

врше и њихови мушкарци. У Токију постоји женски универзитет још од 1901. год. У Токију постоји већ више година велико организовано „Јапанско друштво за образовање жена“. То друштво издаје разне листове и часописе и има своје пододборе у целој земљи. Високе школе дале су Јапанкама прилику да се упознају са новим идејама и најбољим мислима жена у напредном свету.

Јапанке знају стране језике и преводе са њих разна забавна и научна дела. Многе јапанске жене данас су професорке, директорке и учитељке разних женских школа. Црвени Крст у Јапану не би ни постојао да жене у њему не раде свом својом енергијом. Жене у Јапану су свесне свога позива, својих дужности и обавеза и својих права.

Павле Божовић

Рад Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права. (Од почетка маја до краја новембра ове године)

Тежња Женског Покрета је да просвети и заштити жену. Како жене још немају непосредног начина да спроводе свој циљ, а ми га сматрамо у праву јавнога рада, то је друштво принуђено да се користи посредним путем. Преко других, озакоњених фактора друштво уноси своје идеје и остварује своје предлоге. Пут је заобилазан, спор, изложен неугодностима, али ипак доноси резултате.

Своје покушаје и њихове резултате доносићемо од сада стално у рубрици горњег наслова. Рад нашег друштва почећемо бележити од скупштине за право гласа одржане 8 маја ове године.

8. маја ове године одржана је скупштина за право гласа у сали Касине у Београду уз суделовање делегата из Љубљане, Загреба, Сарајева, Бањалучке, Пожаревца и Зајечара. Говорило је осам говорница. Скуп је врло успео. Скупштина је донела резолуцију којом се тражи од парламента право гласа за све жене. Резолуција је упућена преко Женског Савеза парламенту.

9. јуна Женски Покрет приређује своје прво забавно вече са чисто уметничким програмом у циљу да појача своје финансије. Одзив и успех је био преко очекивања. Поред врло великих издатака на режију, испало је чистог прихода 4.500 динара.

12. јуна, у сали „Касине“ у Београду, одржано је предавање: Један морал за мушке и женске. Заступано је гледиште сексуалне чистоте, не само код жена, него и код мушкараца. И истакнути су предлози како да се код нас питање сексуалног живота правилно реши. Поводом тога београдске новине су писале о здравом погледу на морал наших феминисткиња.

22. јуна одржано је исто предавање у Новом Саду, где се истога дана после подне водила о томе дискусија у којој су учествовали и мушке и женске. Резултат је био јака жеља свију да се о томе што више јавно расправља.

19. јуна поднета представка Г. Министру за Социјалну Политику да у реонске одборе за решавање станбених спорова уђу и жене. Г. Министар је изразио готовост да такве жене потврди, али као надлежне за предлагање чланова који сачињавају тај одбор, навео је Радничку Комору, Чиновничко Удружење и Трговачку Комору.

23. јуна Друштво упућује по том питању представке поменутиим корпорацијама. 6. августа Радничка Комора јавља да је одредила у један од реонских судова за станбене спорове Софију Леви фабричку радницу. Од Чиновничког Удружења и Трговачке Коморе ни до данас Друштво није добило одговора.

23. септембра упућена је представка Министру за Социјалну Политику с молбом да се законски уведе забрана посећивања биоскопа деци до 18. године, да се проводи цензура биоскопских програма и да се дају концесије за искључиво дечје биоскопе, светле, суве просторије, у којима би се биоскопска вештина употребила у корист науке и праве уметности. Господин Министар је хитно упутио ово питање одељењу за заштиту деце и младежи. 28. септембра примљен је одговор од Министарства за Социјалну Политику да су горње одредбе о биоскопима унете у нацрт закона о заштити деце и младежи.

24. септембра упућена је представка Министарству Народног Здравља с молбом да се донесе наредба за контролисање локала у којима се продају намирнице и готова јела. Господин Министар је одговорио да постоји таква контрола. Господин Министар је умољен да овласти чланице „Женског Покрета“, које се добровољно стављају на расположење, да врше ту контролу. Господин Министар Народног Здравља упутио нас је на Господина Министра Унутрашњих Дела да добијемо зато потребне легитимације. Рад по овоме питању је у току.

29. септембра упућена је представка Суду Општине Београдске с молбом да се поруше извесне зграде у вароши, које су склоне паду и од којих прети опасност пролазницима. Нарочито је истакнута зграда у улици краљице Наталије број 35, поред које свакога дана по четири пута пролазе деца Вежбаонице, Женске Гимназије и Учитељске Школе. Истом представком тражено је да се уреди Девојачка Улица. Господин Председник Општине изразио је готовост да овим захтевима изађе у сусрет, напомињући да ће овога пута у Девојачкој Улици направити згодан коридор који би послужио као безопасан пролаз за ову зиму. Убрзо је поменута кућа у улици краљице Наталије порушена. Коридор у Девојачкој Улици до данас још није направљен.

22. октобра на седници Женског Савеза у Сплиту изнет је реферат Г-ђе Лепосаве Петковић — Максимовић, председнице нашег Друштва, о жени пред Грађанским Законом у Србији. Реферат је примљен живим одобравањем. На истој седници друштво је преко свога изасланика поднело предлог да се упути представка Законодавној Скупштини којом ће се тражити право гласа за жене. Предлог је усвојен већином гласова. Представка од стране Савеза упућена је Законодавној Скупштини.

27. октобра одржано је у Сарајеву предавање: Један морал за мушке и женске —, после кога се развила дискусија. Дискутанти, већином господа, сложили су се у актуелности истакнутог питања и важности да се о томе у јавности расправља.

28. октобра састанак у Сарајеву изасланика нашег Друштва са чланицама Женског Покрета у Сарајеву. Резултат

тог састанка је био: организовање друштава истог циља по целој нашој земљи, и давање свих наших енергија на побољшање положаја жене, и на решавање тешких социјалних питања.

10. новембра Друштво је поднело представку законодавном одбору за изједначење дневница удатих женских чиновника са осталим чиновницима.

1. октобра Друштво је отворило курс за шивење одела и прављење шешира за ученице виших разреда гимназије у Земуну. Тај рад је наишао на велико одобравање код грађана земунских.

23. новембра Друштво је отворило у Београду два курса за шивење одела и прављење шешира: један за ученице виших разреда средњих школа, други за остале своје чланице. Сваки курс броји по 40 ученица. Како се је јавило још много ученица Друштво ће отворити и трећи, а по потреби и четврти курс те врсте. Курсеви раде упоредо.

Почетком овог семестра на Београдском Универзитету господин Слободан Јовановић, професор правног факултета примио је три чланице Женског Покрета, студенткиње права, да по упуству господина професора раде у семинару. Одређен број чланица прима г. професор као слушаоце у свој семинар.

Друштво је почело да издаје своју библиотеку. Ишла је прва књига библиотеке: брошура за право гласа, у којој су скупљени говори одржани на скупштини 8. маја ове године у Београду.

Из „Мојих Визија“.

Ја не спавам и нисам будна. Ја не сањам и нисам на јави — —

Али фатаморгана једног живота јавља се непрестано мени —

А делић слободне свести је бол.

Да ти кажем, драги!

I

Савијам бело платно. Ја сам га ткала.

Ја ћу те чувати, моје бело платно!...

Преда мном су груде белогa снега.

Груде моје, не топите се, ја вас толико волим!

Ох, ту сам! То је моја ђачка собица. Млаз месечине осветљава је. Како се осећа мирис старог газдаричиног намештаја, и како се издваја мој бели девојачки кревет.

II

Колико светлости код тихе реке. Крај ње зелена ливада пуна пољскога цвећа. Све пробија ваздух прочишћен озоном.

Ја на обали без нити одела на себи до свежих капљица воде. Узвик радости оте се из груди.

Освестих се. На прозору сам своје мале собе с погледом на најживљу улицу великога града. У руци ми писмо од тебе.

Драги, како освежава ова слика! Како се осећа лако у у својој девојачкој слободи! — — —

III

Шта тражим ја по овоме гробљу кад нисам никога изгубила?

Ко ми то намеће тако чудне мисли и као сугерирана да их на глас говорим?

„Гроб мога живота — то је наш брак. Скупоцен споменик на њему. — то смо ти и ја. Редак гроб у маси истих грובה, али гроб остаје гроб.“

Ја нисам крива што не могу да се успавам бајком брачнога живота. Не зови ме, драги! Слика великога гробља стално ме прати.

IV

Лежим у положају рибе кад плива, на острву мало већем но што сам сама.

Море благим таласима љушка моје острво. Ноћ је. Месечина. По мору безброј најлепших боја. Зенице се напрегле хватајући величину простора. Плућа раширила од количине чистог ваздуха, и — најлепша мелодија . . .

У тај трен познах твој глас. Зовеш ме. Осврнем се. Угледам прљаву приморску обалу. Труле наранџе и лимунови по тлу. Ти чекаш. У руци ти острига и парче хлеба.

Чекај још мало! — и брзо, слутећи погледом небу. Не стало месеца, наоблачило се. Севну, загрме, моје се острво силно заљуља.

Ја се тргох. Седим за столом подбочене руке. Предамном хартија и мастило. Почела теби да пишем писмо.

Слика за сликом ређају се пред мојим очима. Видим колорисан цео наш будући живот.

• Не зови ме, драги!

V

Мутна, прљавана река ваља се као поплава. У њој наги човек корача уз воду. Усне стиснуте, мишићи набрекли од напора.

И гле, при сваком новом напору диже главу, а ноздрве шири пркосећи.

Стаде ми дах : познала сам му лик.
Помози ми, драги!

VI

Стрмо усечена обала. Уско корито узане реке. Ја на сплаву. Одмереним темпом управљам крмом.

Тамо даље — море. На њему две моје другарице без страха корачају по немирним валовима. Крикнух... Осврнуше се... Зову ме.

Не, не могу. Мој ток је одређен. Своје ушће добро познајем.

Зар ти није жао мене, драги!

VII

Недогледан простор. Нигде поглед да запне. Чујем нешто близу мене расте...

Булка! Ево се отвара чашица. Круница подиже главу и расклапа листиће у диван пурпурни цвет. У средини му твоја зеница.

Гле, још један! и још један! и још један! Море црвених цветова!

Како сам богата! Море црвених цветова са чежњивом твојом зеницом је моје. Зеница ме мами. Пружам жудно руке да га берем. Једна мисао ме укочи. Ако опадне? ако увене?

Ја сам на своме малом кревету; обема рукама стисла срце. Око мене поноћ, драги, а у мени иста она жудња за морем црвених цветова.

Да га беремо? Ако увене?

Зар ти не би било жао, драги!

VIII

Нашто ће мени ковачница? Ко је рекао да треба у њу да уђем?

Наковањ је ту, ковач и чекић у његовој руци.

Не видим предмет који кује. Чујем му звук.

Где је та ковачница? Ко је ковач? Шта кује? Зашто мене муче одмерени ударци и једнолики звук?

Ох, ако знаш, реци ми, драги!

IX

Не! Нећу више да видим! Ја нећу више никаквих слика. Нећу да спавам. Нећу да се занесем. Разапешу своја два ока, нека буду будна, и виде само оно што је јава.

Ох, па опет, ти чудна немилостива снаго, у моју свест, као у фотографски апарат, мећеш — али! — израђену плочу.

Сад си укочила један фосил необичног и лепог облика, фосил цвета. Нема боје и мириса — нема живота.

Јао, лепи цветел... Јао, лепи цветел!

Мене је страх, драги! Зар ти волиш ретке, изумрле ствари?

X

Писао си ми: „Ако будеш осетила да је наш заједнички живот мучење за тебе, ти га остави.“ —

Уоквирен метални часовник. Ти велика сказаљка, ја мала. Терет времена милећи вучем на себи. У нама необичан механизам. Срце наше куца равномерно јасно. Наједанпут тресак. Срце стаде. Велика сказаљка отпаде. Мала остаде вишећи. О, да ужасна положаја! Она нема више снаге ни да падне, ни да се одржи.

Је ли, да си знао, ти ми не би оно писао, драги?

XI.

Нисам то ја! Вео жалости не доликује мени. Ја хоћу да изазовем ноћашњи сан, ти лудо огледало! —

.....Замршене свилене косе из којих се издваја мирис мога драгога.....

Ах, мирис мога драгога! — чујеш ли, лудо огледало! —

.....Једва их дрхтавим рукама гладим да ставим шешир окићен булкама. Спремам се на свечаност.....

Зато сам стала да изазовем ту слику, лудо огледало!

Што ће мени црни вео на глави? Зашто ме пушташ да кукам на новом гробу? Шта?!... „Овде је сахрањена слобо“.....

Зазвеча стакло. Топла крв обли десну руку. Ја те љубим драги! Ја хоћу теби, драги!

Нада Јовановић

Нове књиге

Др. Николај Велимировић: Религија Његошева. Издање С. Б. Цвијановића, Београд 1921. Цена 12 дин. — У лепој опреми изашло је друго издање ове добре и корисне књиге. Г. Велимировић писао је своју студију са много дивљења према великом генију, са много способности да продре у дубине једног ретког ума и са необично јаким уметничким и религиозним надахнућем. Он је потпуно осветлио и рељефно истакао један, и то битни, део Његошове душе, један од многих елемената који сачињавају његов стваралачки геније. Однос Његошев према религији, према Богу и природи није био до појаве ове књиге довољно истакнут и наглашен, није био објашњен, и ако се Његош не да ни замислити без тог религиозног осећања. Сва његова дела испуњена су њим, сва његова философија има извор у том религиозном, у вишем смислу религиозном осећању.

Ово је без сумње најбоља књига о религији Његошевој и спада свакако међу најбоље и најдубље што је о Његошу написано. Они, који још довољно не схватају вредност Његошеву који нису могли да зароне у амбисе његове мисли, нека прочитају ову књигу и Његош ће им бити много ближи, разумљивији и већи. Већи, јер Његош спада међу оне људе који расту што им се више приближавамо.

Џон Лобок: Задовољства у животу. Предео с енглеског Драг. М. Јанковић. (Издање С. Б. Цвијановића, Београд 1921. Цена 12 дин.) — Један редак и отмен дух, са много образовања, са врло много укуса, са разумевањем за све појаве живота, дух, који пролазећи кроз свет држи сва чула отворена и спремна да приме све могуће утиске, то је Џон Лобок. То је човек који је знао искористити и своје време и своје способности до крајњих граница могућности. Имао је осећања за све врсте задовољства, али изгледа да је највише уживао у књигама. Он је с њима поступао као са живим бићима, као са најбољим и најискренијим пријатељима. „Од књижнице можемо начинити, ако се ваљано њоме служимо, прави рај на земљи говорио је он, и он је за себе заиста такав рај и начинио.

Он је, читајући, одабрао око стотину књига, најбољих и најискренијих, које је препоручио свакоме да их прочита. Међу те књиге он, наравно, није могао унети и једну необично корисну и ретку књигу, а то је „Задовољства у животу“, коју је сам написао. И баш ову књигу треба пре свих других прочитати, јер служи као кључ за разумевање других књига. Она ће пробудити вољу за читањем, за изучавањем, за да-

љим образовањем, и научиће човека како ће најбоље искористити живот.

Ова је књига састављена из самих цитата, из изрека и лепих места великих људи. Али она је ипак оригинална и дубоко прожета Лобоковим духом. Све те изреке и цитате он је употребио као материјал, сложио их је лепо, поставивши све на своје место, испунио је прелазе између једног и другог цитата својим речима и створио је један диван мозаик идеја. Исто онако као што уметник искоришћује глину и камен да створи оригиналан тип, тако је Лобок искористио туђе мисли да од њих створи оригинално дело.

Кнуш Хамсун: Викторија (издање Цвијановићеве Модерне Библиотеке, Ново издање. Београд 1621. Цена 7.50 дин.

Химна љубави, то је ово дело. Чувени писац и овде је био прави уметник природе: обично, искрено, неподвучено; онако како је било, како бива и како ће бити; и опет тако истински дубоко и у болу и у радости: истинска драма срца.

Бољи избор није могао учинити одбор за делење Нобелове награде од овога дела. *Викторија* је добила Нобелову награду 1920. год.

У овоме укусном издању, преводу тачном и лепом ова књига је право уживање.

Алфонс Доде: Сафо, роман из париског живота (издање Цвијановићеве Модерне Библиотеке, Београд. 1921. год. Цена 10 дин.).

Ових дана издала је књижара г. Цвијановића друго издање чувеног Додеовог романа *Сафо*. У томе роману расправља се вечити проблем љубави посматран у париском животу. Кроз цео роман се осећа једна висока морална нота, јер је Доде у њему изнео сукоб између чисте, племените љубави, коју човек може наћи само у породици и чисто чулне љубави, чија је жртва јунак романа, млади студент Жан Госен. Доде није писао овај роман, он га је просто резао у камену, и цела Сафо представља једну дивну статуу, коју је човеку врло пријатно гледати. Књига је писана врло живим стилем тако, да је читалац не може пустити из руку, док је са највећим задовољством не дочита до краја. Превод је врло добро успео, те ми и с те стране ову књигу препоручујемо својим читаоцима.

Д-р С. Ј. АЛКАЛАЈ
Лекар за женске болести и порођаје у Београду

ЗДРАВА и БОЛЕСНА
ЖЕНА

ПОПУЛАРНА РАЗЛАГАЊА

— Са 40 слика —

Цена д. 20.—

САДРЖАЈ:

ПРВИ ДЕО:

- 1) Састав и облик женских полних органа.
- 2) Улога женских полних органа: (менструација, трудноћа, побачај, порођај, бабиње итд.)

ДРУГИ ДЕО:

- 1) Болести појединих полних органа: (гонореја, катар и запаљена, мијоми, рак итд.)
- 2) Дивљевни поремећаји. — Хистерија. Опанија.
- 3) Брак.

ИЗДАЊЕ С. Б. ЦВИЈАНОВИЋА — БЕОГРАД.

НОВЕ КЊИГЕ:

	Дин.
Андрић, И. Пут Алије Берзелеза (лат.)	3—
Бергзон, О Смеху. Есеј	8—
Бирна-Провен, М. Књига за тебе	4—
Верга, Ђ. Грешница. Роман (прев. М. Добрић)	7-50
Волкова, Д-р, Хигијена Брака (с руског)	4—
Доде, А. Сафо. Париски роман (ново издање)	10—
Ервје, Пол. Новац (L'agmture) Роман	14—
Иго, В. Деведесет трећа. Роман (две свеске)	15—
Јанковић, Милица, Незнани јунаци	2-50
Косор, Ј. Црни гласови. Новеле	5—
Краков, Станислав, Кроз буру. Роман	12—
Лазаревић, Л. Белешке из окупираног Београда	4—
Лобок, Џ. Задовољства у животу (ново издање)	12—
Мандес, К. Вештина волети (ново издање)	6-50
Модерне, Француске Приповетке	7—
Моклер, К. Физичка љубав I. (жена)	5—
Моклер, К. Физичка љубав II. (Проститутка)	5—
Мопасан, Красни Пријатељ. Роман	15—
Николић, М. М. Соња Роман	5—
Ростан, Едмонд, Сирано де Бержерак	10—
Сремац, Ст. Вукадин. Приповетка (ново издање)	12—
Стојић, Дејан. Љубав и Вечни Мир	10—
Судерман, Х. Под Грехом. Роман	10—
Франс, А. Балтазар. Роман	10—
Хамсун, К. Жртве љубави. Новеле	4—
Хамсун, К. Викторија. Роман (ново издање)	7-50
Црњански, Милош. Приче о Мушком	7—
Шопенхауер, Метафизика полне љубави	5—

Опширан Каталог Књига шаљемо на захтев бесплатно.

— ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА —

С. Б. ЦВИЈАНОВИЋА У БЕОГРАДУ